

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Т.О.Дороніна
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Магістерська робота

студента групи ОПНм-22
(шифр групи)

ступінь вищої освіти: магістр

спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки

Фурмана Владислава Вікторовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник доктор педагогічних наук,
професор Дороніна Т.О.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Фурман Владислав Вікторович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО	9
1.1. Питання формування цінностей студентства як об'єкт науково-педагогічних досліджень.....	9
1.2. Сутність, мета та завдання формування фізичної культури студентської молоді	21
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО	32
2.1. Гендерні аспекти формування цінностей сучасного студентства	32
2.2. Можливості застосування гендерного підходу до формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО	39
2.2.1. Практика формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО	40
2.2.2. Емпіричне дослідження проблеми щодо формування цінностей фізичної культури студентства в гендерному аспекті	45
2.2.3. Методичні рекомендації щодо застосування гендерного підходу у формуванні цінностей фізичної культури студентства	55
Висновки до другого розділу	66
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Фізична культура в сучасному світі втілює собою не просто набір вправ і занять, а стає справжньою цінністю, символом здорового і гармонійного способу життя. Зростання рівня стресу, сидячий спосіб життя, екологічні проблеми та інші виклики сьогодення роблять фізичну активність невід'ємною частиною здорового життя. Розвиток фізичної культури стає не лише потребою, але й цінністю, що формує здоровий спосіб життя.

Загалом фізична культура сприяє зміцненню здоров'я, підвищенню витривалості, збільшенню імунітету, і, в той же час, служить профілактикою численних хронічних захворювань, таких як ожиріння, серцево-судинні хвороби, діабет. Вона стає запорукою гармонії розуму та тіла, дозволяє людині краще відчувати своє тіло, його можливості та обмеження. Крім того, фізична культура відіграє важливу роль у соціальній інтеграції та психологічній стабільності. Через спортивні ігри та командні заняття люди навчаються співпраці, взаємопідтримці, розвивають навички соціальної взаємодії. Регулярні фізичні навантаження допомагають знизити рівень стресу, підвищують самооцінку та життєву насолоду. Нарешті, фізична культура є також частиною культурної спадщини, втілюючи в собі традиції, цінності та ідеали суспільства. Вона є символом здоров'я, взаємоповаги, дисципліни, самопізнання та культурної єдності, що підкреслює її величезну цінність в сучасному суспільстві. Вивчення та практика фізичної культури повинні стати невіддільною частиною життя кожної особи, незалежно від віку чи професії, адже це запорука здоров'я, гармонії та повноцінного життя в сучасному світі.

У контексті педагогічних ЗВО, де майбутні педагоги отримують професійну підготовку, ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки саме вони мають стати прикладом для молодшого покоління, і

вивчення гендерних аспектів у фізичній культурі допомагає зрозуміти різницю в потребах та можливостях обох статей.

Гендерний аспект в цій сфері допомагає розробити більш збалансовані та ефективні підходи до організації фізичного виховання. Це сприяє не тільки здоров'ю, але й розвитку гармонійної особистості, враховуючи індивідуальні фізичні та психологічні особливості здобувачів освіти. Заклади освіти мають враховувати ці аспекти в своїй діяльності, адже набуття навичок та цінностей фізичної культури в гендерному контексті може стати ключем до виховання здорового, свідомого громадянина. Ця тема важлива як для сучасної науки, так і для практичної діяльності в освіті, і її вивчення може сприяти розвитку гендерної чутливості та здорового суспільства в цілому.

Досліджуючи підготовку сучасних вчителів фізичної культури, науковці акцентують увагу на вивчення питань формування ціннісних орієнтацій та професійної самосвідомості (Ю. Мосейчук, Ю. Курнішев, Ю. Мосейчук, О. Мусієнко), розробці деонтологічних засад етичної поведінки (В. Наумчук, Ю. Палічук), та інтеграції гендерних аспектів у фізичному вихованні (О. Андрєєва, І. Хрипко). Значна увага приділяється також ролі фізичної культури у духовному вихованні (Н. Іщук, К. Лисак) та формуванні основ професійно-прикладного самовдосконалення (В. Цибульська), що є невід'ємною складовою компетентності кожного педагога. Означені праці в цілому забезпечують розуміння того, як духовні, моральні та гуманістичні цінності впливають на професійний розвиток та готовність майбутніх учителів фізичної культури виконувати свою роль у сучасному освітньому процесі.

Досліджуючи підготовку сучасних вчителів фізичної культури, науковці акцентують увагу на гендерних аспектах у цієї сфері. Т. Круцевич та О. Марченко розкривають особливості ставлення до фізичного виховання з гендерної точки зору, в той час як Л. Кузнецова, М. Дєдх, О. Волк, О. Шоно аналізують формування ціннісних орієнтацій до фізичної культури в залежності від гендеру. О. Марченко звертає увагу на цінності фізичної

культури серед студентів та відмінності у ставленні до спортивної діяльності між школярами різних статей. В. Мельник та Т. Кручевич представляють історичний аналіз гендерного підходу у фізичному вихованні, тоді як А. Попович та Д. Петрушин обговорюють питання гендеру в фізичному вихованні різних вікових груп. Узагальнюючи, можемо стверджувати, що дослідження вносять вагомий вклад у розуміння того, як гендерні аспекти можуть впливати на методику викладання фізичної культури та сприяти формуванню гармонійного та інклюзивного освітнього середовища.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю глибокого вивчення та розробки методів формування цінностей фізичної культури у студентів педагогічних ЗВО, з урахуванням гендерного аспекту. Це дозволить створити збалансовані підходи до фізичного виховання, враховуючи індивідуальні особливості та потреби студентів обох статей, та сприятиме вихованню здорового, гармонійного громадянина в сучасному суспільстві.

Таким чином актуальність проблеми зумовила вибір теми магістерського дослідження: **«Формування цінностей фізичної культури у студентів педагогічних ЗВО: гендерний аспект»**.

Тему магістерської роботи затверджено на засіданні кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету (протокол від 27 жовтня 2022 року №3) та вченою радою фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету (протокол від 3 листопада 2022 року №3).

Метою дослідження є вивчення та аналіз особливостей формування цінностей фізичної культури серед студентів, з артикуляцією гендерного аспекту.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1) проаналізувати наявні наукові та методичні публікації, присвячені питанню формування цінностей фізичної культури серед

студентства, зокрема в педагогічних закладах вищої освіти; виділити основні концепції, підходи та методологічні інструменти, описані в літературі;

2) конкретизувати поняттєвий апарат дослідження, щодо формування цінностей фізичної культури серед студентів педагогічних ЗВО;

3) виявити гендерні аспекти та відмінності у формуванні цінностей фізичної культури серед студентства;

4) розробити методичні рекомендації щодо впровадження гендерного підходу в процес формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО; запропонувати конкретні форми роботи, які б сприяли розвитку ціннісного ставлення до фізичної культури в умовах гендерної рівності.

Об'єкт дослідження – процес фізичного виховання та розвитку студентів в педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – особливості формування цінностей фізичної культури у студентів педагогічних ЗВО, з урахуванням гендерного аспекту.

Методологічну основу дослідження складають культурологічний, системний та герменевтичний підходи. Культурологічний підхід дозволяє розглядати фізичну культуру як складову частину загальної культури суспільства, включаючи норми, цінності та суспільні взаємодії. Системний підхід забезпечує врахування всіх складових частин процесу формування цінностей фізичної культури: індивідуальних особливостей студентів, методів викладання, впливу соціального оточення, гендерних аспектів. Цей підхід допомагає розглянути процес як складну, взаємопов'язану систему. Герменевтичний підхід допомагає зрозуміти глибинні значення та контекст дослідження.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз наукових джерел, що стосуються фізичної культури, гендерної проблематики; емпіричні методи: анкетування (збір даних щодо ставлення здобувачів до фізичної культури та гендерної проблематики) та спостереження. Використання означених методів дозволяє зробити перший крок у виявленні проблеми, вивчення

реальної ситуації в педагогічних ЗВО щодо формування цінностей фізичної культури з урахуванням гендерного аспекту. Використання аналітико-пошукового, термінологічного та проблемного методів дослідження розкриває сучасний стан проблематики, допомагає визначити ключові поняття дослідження та запропонувати варіанти розв'язання проблем.

Практична значущість: дослідження спрямоване на виявлення особливостей формування цінностей фізичної культури, з урахуванням гендерних особливостей, що може привести до побудови більш ефективних програм фізичного виховання. Особливий акцент на гендерні аспекти може підвищити рівень гендерної свідомості в освітньому процесі, сприяючи створенню атмосфери гендерної рівності. З іншої сторони, індивідуалізовані підходи до фізичної культури, засновані на гендерних відмінностях, можуть відігравати ключову роль у зміцненні здоров'я студентів.

Наукова новизна дослідження виявляється в ряді аспектів.

По-перше, дослідження пропонує інноваційний підхід до аналізу взаємозв'язку між фізичною культурою та гендерними аспектами в освітньому процесі, що допомагає виявити нові грані розуміння гендерних ролей та стереотипів у сфері фізичної культури. По-друге, заявлена тема акцентує увагу на необхідності інтеграції гендерного підходу у навчальні програми фізичної культури, що сприяє формуванню більш глибокого та збалансованого підходу до фізичного виховання. Таким чином, наукова новизна заявленої теми полягає в її багатогранному підході, інтеграції гендерних аспектів з фізичною культурою.

Джерельною базою дослідження теми є комплекс наукових, методичних та нормативних матеріалів, що відображають різні аспекти цієї проблеми. Ця база включає наукові праці з фізичної культури, гендерних досліджень, психології та педагогіки, які складають теоретичний фундамент дослідження. Вона також включає в себе наукові журнали, конференційні матеріали, монографії та дисертації, присвячені специфічним питанням гендерних відносин в освіті та фізичній культурі. До джерельної бази також

належать законодавчі та нормативні документи, що регулюють освітню політику та гендерну рівність в Україні, які забезпечують правовий контекст дослідження. Окрім того, дослідження використовує емпіричні дані, зібрані через анкетування, що допомагає зрозуміти поточний стан проблеми та виявити практичні аспекти її розв'язання. Загалом, джерельна база дослідження є багатоаспектною та багаторівневою, охоплюючи широкий спектр матеріалів, які відображають різні грані заявленої проблеми, що забезпечує глибокий та всебічний аналіз.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження було висвітлено на регіональному науково-практичному семінарі «Інноваційний розвиток сучасної освіти: від теорії до практики» (18 травня 2022 р. м. Кривий Ріг).

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного та загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 68 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, із них 70 сторінок основного тексту. У роботі вміщено 3 додатки (7 сторінок).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО

1.1. Питання формування цінностей студентства як об'єкт науково-педагогічних досліджень

В контексті сучасних реалій набуває своєї актуалізації питання розвитку ціннісних орієнтацій у студентському середовищі. Науковці звертають увагу на складні умови сучасності. Зокрема О. Коханова з цього приводу пише, що сьогодні спостерігаємо прискорене зростання виробництва, посилення комунікаційних зв'язків і всеосяжну технологізацію повсякденного життя. В цьому контексті зростає ризик недооцінки особистісних аспектів у професійній діяльності, що може призвести до втрати індивідуальності людини та ігнорування її внутрішніх цінностей та орієнтирів, які впливають на її поведінку та ставлення до навколишнього світу [28].

Нинішні зміни у соціокультурній сфері України вимагають поглибленого аналізу ціннісних трансформацій, що відбуваються як у суспільстві в цілому, так і в окремих його соціальних ланках, особливо серед студентської молоді. Зрозуміло, що динаміка ціннісних орієнтацій виступає не лише як індикатор, але й як чинник, який впливає на політичні, економічні, моральні та соціокультурні зміни в країні. Ціннісні зміни в студентському середовищі мають особливу вагу, оскільки студенти – це активна частина суспільства, яка має потенціал впливати на майбутнє країни в різних аспектах.

ЗВО відіграють ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді. Вони надають знання, але також формують уміння критично мислити, аналізувати та відстоювати власні позиції. Важливим є те, що освітній процес має включати не тільки передачу знань, але й виховання

ціннісних орієнтацій, що відповідають демократичним, етичним та моральним стандартам сучасного світу. І студентський вік у визначеному ракурсі надзвичайно важливий, оскільки для студентів, «характерним є активне ставлення до дійсності, прагнення самоствердитися в якості суб'єкта соціального життя. За час навчання у вищому навчальному закладі в юнаків і дівчат активізуються потреби у виборі значущих для себе цінностей та цілей, формується розуміння шляхів досягнення цілей. Під час професійного навчання студенти доволі близько стикаються з обраною професією, переживають процес професійного самовизначення» [28].

Питання освітніх цінностей завжди посідало провідне місце у педагогічному науковому дискурсі, не втратило воно актуальності і сьогодні, коли науковці звертають увагу на реалії сьогодення та артикулюють питання європейських освітніх цінностей (С. Золотухіна, М. Іонова, С. Лупаренко [14]), визначають значення морально-духовних цінностей для формування світогляду учнівства (В.Іванченко [15]), проводять теоретичний аналіз проблеми цінностей освіти сучасної студентської молоді (В. Павлова та О. Сипченко [43]), визначають чинники, що впливають на формування цінностей сучасної людини (Г. Канафоцька [19]) тощо. Наведене вище свідчить про підвищений інтерес до освітніх цінностей в сучасному педагогічному науковому дискурсі. У сукупності ці підходи відображають загальний тренд уваги до формування ціннісних орієнтирів у освітньому процесі, який вважається ключовим для розвитку особистості та суспільства. Представимо деякі позиції вчених більш докладно.

Зокрема С. Золотухіна за співавторами підкреслює значенні для вітчизняної системи освіти європейських освітніх цінностей, як-от «демократія (участь громадян у житті суспільства; демократична політика; демократичне суспільство), толерантність (толерантні особисті стосунки; толерантність до різних соціальних та культурних груп; інклюзивне суспільство), національна й міжнародна орієнтація, рівність для всіх людей, антирасизм та недискримінація, представництво та верховенство права,

людська гідність, права людини, солідарність, свобода, гуманізм, міжособистісні стосунки, мир і міжнародне взаєморозуміння, міжкультурна освіта, екологічна обізнаність тощо» [14, с.42].

В. Іванченко представляє узагальнення поглядів науковців щодо сутності цінностей, аргументуючи їхнє значення для задоволення не лише актуальних потреб, але й ідеалів та особистісних смислів. Цінності виступають не просто як об'єкт потреб, але як культурно опосередковані *еталони* з трансцендентним характером (за психологічним визначенням). Людські дії стають усвідомленими та отримують напрям в контексті цінностей, які формують *норми поведінки та особистісні цілі* (М. Вебер). Цінності також визначені як *правила поведінки*, які дозволяють соціальній групі підтримувати та розвивати типи поведінки (Ф. Знанецький і У. Томас). У контексті структурного функціоналізму, цінності є *принципами*, що підтримують згоду та соціальну інтеграцію, надаючи моральним нормам обов'язкову значимість (Т. Парсонс) [15, с.436]. Дослідниця робить висновок про те, що «цінності разом із соціальними нормами складають основу засвоєння людиною соціального досвіду, який є важливим аспектом соціалізації» [15, с.436].

В. Павлова та О. Сипченко «констатують, що поняття «цінність» використовується і як вираження вищих принципів людини, норм поведінки та ідеалів життя, надзвичайно важливих для особистості і суспільства в цілому» [43, с.126]. Науковці представляють значну кількість визначень інших науковців, які ми спробуємо узагальнити. Зокрема, Г. Кузьменко [31, с.5] займає позицію, згідно з якою цінності слід розуміти як ідеали, котрі виступають моральними орієнтирами у процесі виховання та освіти. Вона акцентує на таких цінностях, як істина, добро, патріотизм, справедливість, чесність, порядність, відповідальність, освіченість, культура. Ці ідеали вбачаються не тільки як набір бажаних якостей та характеристик, які формують унікальність життєдіяльності людини, але й як важливі регулятори її поведінки, досягнення яких є метою освітнього процесу. Цінності, за

словами А. Євтодюк, представляють собою результат оцінювання якостей та властивостей предметів, явищ, процесів, які відповідають потребам і прагненням людей, та сприяють їх самореалізації у різноманітних сферах діяльності. Вона стверджує, що освітній процес є найбільш ефективним механізмом, через який молодь засвоює цінності. Учена вважає, що аксіологічний підхід на індивідуальному рівні спонукає педагогічний процес до виявлення та реалізації на практиці найбільш відповідних методів передачі актуальних суспільних цінностей особистості [11, с.12]. Під час аналізу аксіологічних підходів у сфері освіти важливо виділяти ті типології цінностей, які ґрунтуються на особистості, як наголошує В. Крижко [23, с.101]. Така типологія об'єднує політичні, екзистенціальні, моральні, екологічні та естетичні ціннісні орієнтири, які спрямовують особистість на розуміння сутності людського в людині.

Загалом ми спираємося на зауваження Л. Савчук [50] про те, що ієрархія ціннісних орієнтацій у структурі особистості відіграє ключову роль, з верхівкою, яка формується з ідеалів та стратегічних життєвих цілей, що надихають людину. Ціннісні орієнтації, вбудовані у структуру особистості, визначають її внутрішню готовність до реалізації певних дій, задоволення потреб та прагнень, формуючи таким чином її поведінку. У процесі соціалізації індивід асимілює набір цінностей, який є відображенням загальносуспільних установок, тому аналіз ціннісних орієнтацій молоді виявляється важливим для розуміння сучасних соціокультурних процесів. Вивчення ціннісних орієнтацій вимагає комплексного підходу, що включає аналіз суспільних трансформацій, а також індивідуальних змін у сприйнятті та ціннісних установках. Науковий інтерес до цього питання викликаний необхідністю розуміння того, як суспільні зміни впливають на формування особистісних цінностей, що, в свою чергу, визначає напрями розвитку освітніх та педагогічних практик.

Широку структуру цінностей представляє С. Клепко [21], позицію якого ми узагальнили на Рис. 1.1.

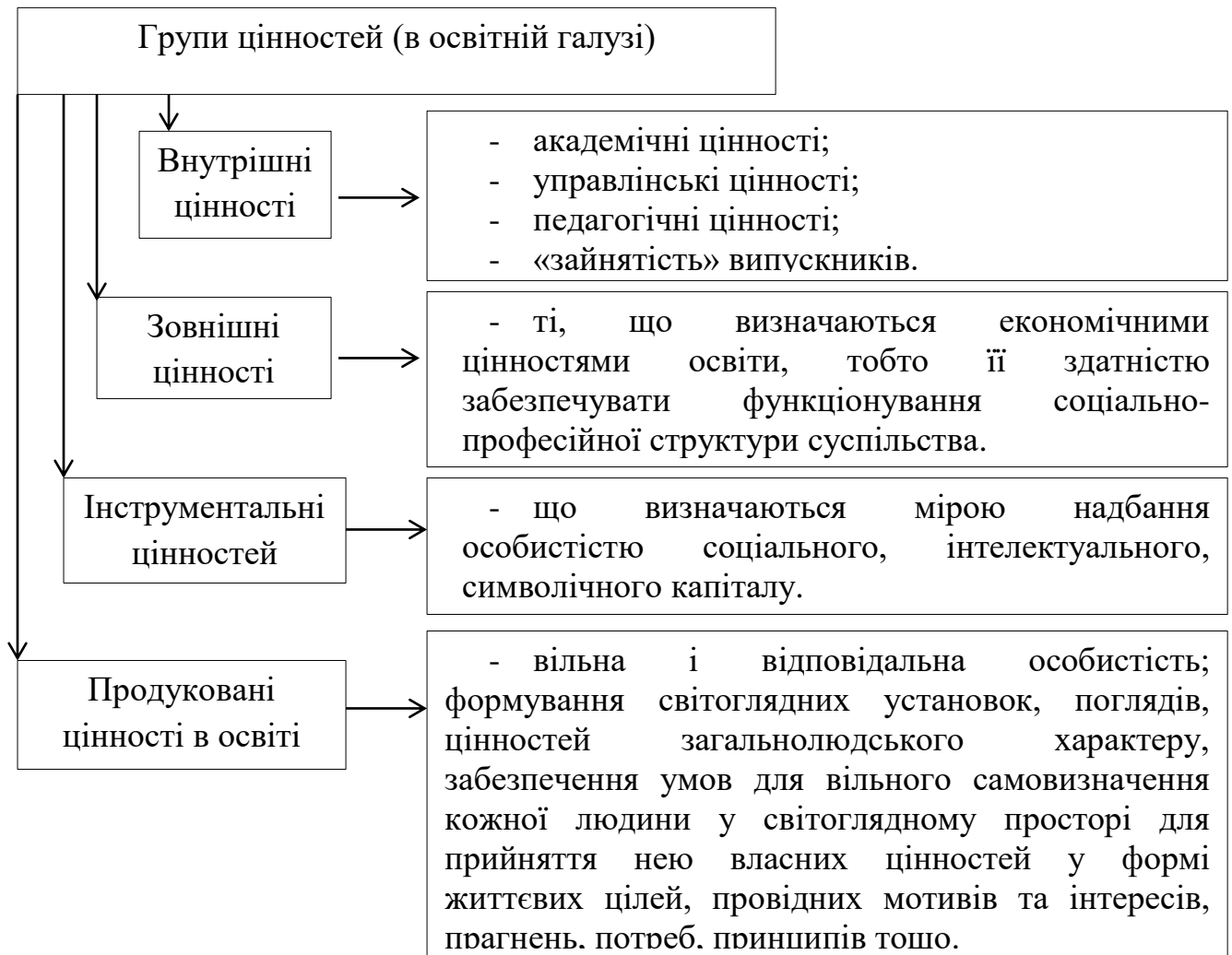

Рис. 1.1. Структура цінностей за С. Клепко [21, с.111].

Отже, цінності відіграють центральну роль у формуванні особистості, діючи як комплексна та стійка система, що охоплює широкий спектр елементів. Вони включають в себе не тільки переконання та нахили, але й духовні засади разом з моральними принципами, які виходять за рамки звичайної поведінки та орієнтують індивіда на вищі ідеали. Під час процесу соціалізації цінності перетворюються на основний складник у розвитку особистості, впливаючи на формування її світогляду та сприяючи внутрішньому зростанню. Цінності визначають прийняття суспільних норм і поведінки, стимулюючи індивіда до осмислення та засвоєння культурних ідентичностей. Через взаємодію з соціальним оточенням та культурними інститутами, цінності стають життєво важливими елементами, що формують

ставлення до себе, до інших та до суспільства в цілому. Саме у такому аспекті презентують «цінності» автори словника-довідника «Психологія особистості» (Київ, 2001) [48, с.145].

В аспекті нашої роботи звертаємо особливу увагу на питанні ціннісних орієнтацій студентської молоді, зокрема на міркування О. Сіпакової, яка стверджує, що система ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді складається з набору традиційних цінностей: родина, здоров'я, спілкування, а також цінностей, які спрямовані на досягнення успіху: гроші, незалежність, самовираження тощо [54, с.116].

Аналогічну та більш докладну інформацію містить дослідження, які доводять, що «для більшості молоді сьогодні насамперед є найважливішим здоров'я (55,8%), матеріальний добробут (53,8%) та досягнення поставленої мети (44,3%). У другу чергу, молодь найважливішим вважає для себе мир та спокій на українській землі (39,9%), досягнення соціального статусу/кар'єри (37,9%), наявність хороших і вірних друзів (35,2%), народження та виховання дітей (34,3%), пошук коханої людини та створення сім'ї (32,3%). У третю чергу - отримання задоволень від життя (28,2%), пошук роботи за фахом (20,4%) та будь-якої роботи (19,3%), власне самовдосконалення (20%), здобуття вищої освіти (15,9%)» [10, с.7].

З огляду на тему дослідження нам видається слушним міркування О. Севаст'янової [53] про те, що сучасні умови вимагають нового підходу до виховання ціннісних орієнтацій студентської молоді в університетському середовищі. Особливо актуальним стає формування і корекція цінностей студентів, виходячи з ідеї їх всебічного розвитку як особистостей. У вищих навчальних закладах необхідно створити умови для розвитку здібностей студентів до адекватного сприйняття та оцінки складних соціально-економічних реалій, в яких вони планують будувати свою професійну кар'єру.

Серед студентів формується своя унікальна субкультура, що відображає їхні етичні, політичні та економічні інтереси, відмінні від інших

соціальних груп. Важливо, щоб вища освіта відіграла роль не тільки в передачі знань, але й у формуванні глибокого розуміння цінностей, які мають стати основою для майбутньої діяльності студентів у суспільстві. При цьому виховання має бути спрямоване на зміцнення критичного мислення, здатності до самостійного аналізу та формування власної думки.

У процесі навчання у ЗВО важливо враховувати вже сформовану систему цінностей студентів, здійснюючи при необхідності її корекцію та розширення, з орієнтацією на сучасні соціальні, політичні та культурні вимоги. Викладачі повинні сприяти формуванню у студентів здатності відрізнити фундаментальні цінності від поверхневих, надавати їм інструменти для об'єктивного аналізу різноманітних, іноді суперечливих соціальних явищ. Студенти, які виховуються в середовищі інтелігенції, придбають вищий рівень інтелектуальних та культурних знань, а також вишуканіші вимоги та цінності. Це дозволить їм стати представниками інтелектуальної еліти суспільства, готовими зайняти лідируючі позиції в різних сферах життя. Таким чином, освітній процес у вищих навчальних закладах повинен бути спрямований на розвиток цінностей, які будуть сприяти соціальному, політичному та культурному прогресу, а також вихованню особистості, здатної адаптуватися та процвітати в мінливому світі.

Отже у сфері педагогічних досліджень цінності молоді часто аналізуються через призму їхнього впливу на особистісний розвиток та соціалізацію. Але і сама система цінностей піддається зовнішньому впливу.

Отже, процес формування ціннісних орієнтацій особистості є складним і багатограним, оскільки він відбувається впродовж всього періоду соціалізації людини. Вплив на цей процес мають численні фактори, які включають сім'ю, освіту, соціальне оточення, культурні традиції та мас-медіа. Сім'я як первинний агент соціалізації відіграє ключову роль у формуванні первісних ціннісних установок, адже саме вона є тим середовищем, де дитина вперше зустрічається з поняттями добра, зла,

справедливості та моралі. Шкільна освіта, у свою чергу, розширює кругозір молоді людини, надаючи їй можливість взаємодії з широким спектром поглядів та ідеологій. З-поміж таких чинників впливу Г. Канафоцька називає: «глобалізацію, інформатизацію; нову соціокультурну реальність; доступність до всесвітньої мережі Інтернет; збільшення можливостей мобільно-цифрового контенту; формування світосприйняття телебаченням та засобами масової інформації; нав'язування стереотипів поведінки рекламою [19].

Отже, ми поділяємо думку О. Севаст'янової [53], яка вказує на те, що проблематика цінностей та ціннісних орієнтацій тісно пов'язана з процесом соціалізації людини, що формується під впливом як зовнішніх соціальних, так і внутрішніх індивідуальних чинників. Особливе значення у цьому процесі має здатність людини активно переймати соціальний досвід і перетворювати його в особистісні цінності, установки та життєві принципи. Формування внутрішньої позиції особистості визначає її ставлення до світу та визначає основні напрями її розвитку.

В контексті вищої освіти особливу увагу слід приділити не тільки передачі знань студентам, але й впливу на формування їхніх ціннісних орієнтацій. Важливим є те, що викладачі повинні брати до уваги індивідуальні особливості кожного студента, адже розуміння структури особистості є ключовим для ефективного виховного процесу.

На думку О. Севаст'янової [53], успішність педагогічної діяльності залежить від здатності викладача адаптувати навчальний матеріал до потреб і цінностей студентів, враховуючи їхній індивідуальний розвиток та соціальний контекст. Такий підхід дозволяє не лише навчити студентів, а й допомогти їм у формуванні власних цінностей та життєвих орієнтирів, що відіграють ключову роль у їхньому майбутньому професійному та особистісному розвитку. Отже, у процесі освіти важливо зосередитись не тільки на передачі знань, але й на розвитку критичного мислення, самостійності та відповідальності студентів. Виховання особистості, яка

усвідомлює свої цінності та здатна адекватно реагувати на зміни сучасного світу, є однією з ключових завдань сучасної вищої освіти.

Важливою складовою є також взаємодія з ровесниками, адже саме вони часто стають джерелом нових ідей та поглядів, які можуть кардинально відрізнятись від сімейних. Це сприяє формуванню критичного мислення та незалежності суджень. Культурні фактори, включаючи літературу, мистецтво, музику та кіно, також грають значущу роль у формуванні ціннісних орієнтацій, оскільки вони відображають різноманіття світоглядних концепцій і пропонують альтернативні точки зору на життя. Мас-медіа, зі свого боку, може як позитивно впливати на цей процес, так і надавати деструктивний вплив, розповсюджуючи поверхневі, спрощені чи навіть спотворені ціннісні орієнтири.

Методи, за допомогою яких відбувається формування цінностей, включають наслідування, навіювання та виховання. Наслідування є природним механізмом, через який діти переймають моделі поведінки, ставлення та цінності від батьків та інших значущих дорослих. Навіювання, у свою чергу, відбувається через освіту та культурні впливи, які формують уявлення про прийнятні та неприйнятні форми поведінки. Виховання як цілеспрямований процес включає в себе встановлення правил та норм, які допомагають формувати систему цінностей особистості.

Всі ці процеси і взаємодії формують унікальну систему цінностей кожної індивідуальності, яка є результатом їх впливу на протязі всього життя. Важливо розуміти, що ціннісні орієнтації не є статичними, вони можуть змінюватись та розвиватись під впливом нових досвідів, інформації та взаємодій з навколишнім світом. В цьому контексті, постійна рефлексія та критичне переосмислення власних переконань є ключовими для збереження гнучкості та відкритості в процесі особистісного зростання.

Серед фундаментальних цінностей молодого покоління здоров'я займає одне з провідних місць, адже воно є визначальним чинником ефективності особистісного та соціального функціонування. У контексті

педагогічної науки, здоров'я розглядається не лише як стан біологічного благополуччя, а й як результат освітнього процесу, що включає формування здорового способу життя, розвиток фізичної культури та здоров'язберігаючих компетенцій.

Досліджуючи феномени здоров'я та здоров'язбереження молоді в контексті сучасних наукових поглядів, Л. Малишева вказує на значну різноманітність інтерпретацій даного поняття в академічному світі. Вона наголошує, що розмаїття перспектив, які зустрічаються у педагогічній та науковій літературі, відображає глибинну багатогранність концепції здоров'я. Згідно з її дослідженнями, цей феномен стає основою для багатьох дисциплін, які взаємопов'язано розвиваються, постійно розширюючи й ускладнюючи трактування здоров'я.

Зазначається, що динамічний характер здоров'я, його постійне переосмислення в науковому дискурсі, підкреслюється не лише мінливістю поглядів, але й впливом нових досліджень та змін у соціокультурному контексті. Л. Малишева звертає увагу на те, що розуміння здоров'я в сучасному світі не може бути однозначним чи статичним; воно неухильно трансформується, враховуючи новітні наукові відкриття та змінюючи суспільні цінності. Далі вона аргументує, що така багатоманітність поглядів та підходів може ускладнювати процес формування універсального визначення здоров'я. З огляду на це, виникає потреба в інтеграції різноманітних дослідницьких методологій та теоретичних підходів для глибшого розуміння цієї складної концепції. Л. Малишева підкреслює, що відсутність єдиної дефініції здоров'я не є перешкодою, але скоріше стимулом для подальших багатогранних досліджень.

Також у своїх роботах вона наголошує на важливості міждисциплінарного підходу у дослідженні здоров'я. Такий підхід дозволяє поєднувати біомедичні, психологічні, соціальні та культурні аспекти, роблячи аналіз більш всебічним і глибоким. За словами Л. Малишевої, це відкриває можливості для розвитку нових стратегій у сфері

здоров'язбереження та профілактики, які б враховували широкий спектр чинників, впливаючих на стан здоров'я молоді [37, с.17-18].

У сукупності ці ідеї відображають глибоке розуміння того, що здоров'я є динамічним і багатовимірним феноменом, який постійно розвивається у відповідності до нових наукових знань та соціокультурних змін. Такий підхід відображає розуміння здоров'я як цінності, котра потребує активного навчання та виховання здорових життєвих звичок.

Молодь, яка виховується в умовах свідомого сприйняття здоров'я як пріоритету, демонструє більш високий рівень відповідальності за власне фізичне та психічне благополуччя. Це сприяє формуванню здорового особистісного ядра, котре є ключем до самореалізації і соціальної адаптації. У наукових роботах, зокрема в області педагогіки, акцентується на необхідності інтеграції здоров'язберігаючих програм у навчальний процес, які б сприяли формуванню у молоді усвідомленого ставлення до власного здоров'я. Це охоплює впровадження курсів про здорове харчування, фізичну активність, стрес-менеджмент, а також розробку освітніх стратегій, спрямованих на протидію шкідливим звичкам. Таким чином, здоров'я як цінність в житті молоді можна розглядати як комплексне поняття, що об'єднує біологічний, психологічний, соціальний та педагогічний аспекти. Його формування та підтримання вимагає цілеспрямованих зусиль як з боку особистості, так і з боку освітніх та соціальних інституцій.

Утім, реалії сьогодення засвідчують неухильне зниження рівня здоров'я студентів, на яке негативно впливають не лише соціогенні та екологічні фактори, а й низька рухова активність, недостатнє усвідомлення пріоритетів здорового способу життя, нехтування фізичною культурою. Як наслідок, спостерігається зростання кількості соматичних і психосоматичних захворювань, поширення в молодіжному середовищі наркотичної і алкогольної залежності в умовах хронічного психоемоційного стресу.

Розглядаючи питання місця здоров'я у системі життєвих цінностей студентів, О. Єжова [12] вказує на тенденцію зростання його значимості.

Дослідження показують, що сучасна молодь все більше надає перевагу здоров'ю як головній цінності, що випереджає інші аспекти, такі як сімейне благополуччя та матеріальне забезпечення. Наприклад, якщо в 2017 році здоров'я як пріоритет вибирали 35,56% студентів, то вже до 2020 року цей показник збільшився до 54,88%. Цей зсув у пріоритетах науковець пояснює збільшенням усвідомлення молоддю важливості здоров'я у контексті глобальних викликів та загроз. Також дані вказують на те, що у світлі зовнішніх загроз, таких як пандемії та екологічні кризи, здоров'я стає ключовою цінністю для молоді, відіграючи центральну роль у їхньому житті.

О. Єжова [12] також акцентує на тому, що зміна ціннісних орієнтирів вимагає від освітньої системи адаптації та розробки нових підходів у вихованні та навчанні, що відповідають новим вимогам молоді. Це передбачає інтеграцію питань здоров'я та благополуччя у навчальні програми, створення ЗВО умов для здорового способу життя та підвищення ролі фізичної активності та здорового харчування серед студентів. Зазначені зміни у ціннісних орієнтирах молоді також ставлять перед дослідниками нові завдання щодо аналізу та вивчення причин цих змін, а також розробки програм, які б сприяли підтримці та зміцненню здоров'я молоді.

Суттєвим вважаємо те, що наукове співтовариство наголошує на необхідності розробки методів, які б допомагали молоді зрозуміти та прийняти цінності, окрема цінності фізичної культури як внутрішньо значущі. Це передбачає не лише теоретичне вивчення, а й практичне застосування різних підходів, що орієнтовані на особистісний розвиток студентів. Тому розуміння процесу інтеграції цінностей у повсякденне життя студентства стає ключовим елементом у підвищенні ефективності освітнього процесу.

Таким чином, актуальність дослідження формування цінностей серед студентства в контексті педагогічних наук постає як відповідь на суспільний виклик, що потребує інтегрованого підходу та глибокого розуміння психолого-педагогічних аспектів цього процесу. Створення такої системи

виховання дозволить ефективно впливати на формування ціннісних орієнтацій студентства, закладаючи фундамент для розвитку здорової та гармонійної особистості.

1.2. Сутність, мета та завдання формування цінностей фізичної культури студентської молоді

У сучасному освітньому дискурсі ЗВО виникає проблематика ефективного впровадження фізичної культури як засобу формування гармонійно розвиненої особистості. Визначене дає підстави для твердження Б. Шиян про те, що фізична культура, яка охоплює широкий спектр матеріальних та духовних аспектів, є важливою складовою суспільної діяльності. Ці аспекти, створені в рамках суспільства, сприяють ефективності та розвитку фізкультурної діяльності. Б. Шиян підкреслює, що на кожному етапі її розвитку ціннісні компоненти фізичної культури служать задоволенню потреб людини, будучи не лише об'єктом засвоєння та використання, але й сферою потенційного подальшого розвитку [64, с.55].

Дослідник також зазначає, що фізична культура втілюється у різноманітних формах, від спортивних занять до рухливих ігор та фітнесу, виражаючи культурні та історичні особливості суспільства. Ці діяльності відіграють важливу роль у фізичному, психічному та соціальному розвитку людини, забезпечуючи також моральне задоволення та емоційну рівновагу. Б. Шиян акцентує на важливості включення фізичної культури в освітній процес, наголошуючи на її значенні для формування здорового способу життя. Він вважає, що систематичне залучення до фізичної активності сприяє не лише підвищенню фізичного стану, але й розвиває особистісні якості, такі як витримка, цілеспрямованість та командна взаємодія.

У своїх роботах вчений також звертає увагу на необхідність інтеграції фізичної культури у повсякденне життя, підкреслюючи її роль у профілактиці багатьох захворювань та у підвищенні загального рівня життя. Його дослідження показують, що регулярні фізичні вправи та активний

спосіб життя сприяють не лише фізичному, але й психічному здоров'ю, що є особливо важливим у сучасному стрімкому світі. Загалом, Б. Шиян розглядає фізичну культуру як важливу складову гармонійного розвитку особистості та здорового суспільства, наголошуючи на необхідності розвитку цієї сфери як у освітніх установах, так і у широкому суспільному контексті.

Спостереження за педагогічною діяльністю у ЗВО виявляє, що однією з найбільш вразливих зон є виховання в студентів ціннісного ставлення до власного фізичного розвитку. Стійкість негативних тенденцій у цьому контексті виявляється у розриві між формальним визнанням значимості фізичної культури та реальною поведінкою студентської молоді, що негативно позначається на їхньому здоров'ї та фізичному стані. Така ситуація впливає не лише на особистісний розвиток студентів, а й на якість їх майбутньої професійної діяльності як вихователів, спонукаючи до переосмислення виховних стратегій у даній сфері.

Ми повністю поділяємо думку А. Березюк про те, що «ціннісна система фізичної культури містить цінності, створені суспільством, що забезпечують її розвиток, специфічні та інструментальні цінності, які безпосередньо впливають на життя суспільства та спільні цінності. До елементарних (первинних) цінностей, які зумовлюють функціонування та розвиток фізичної культури, належать сфера специфічних цінностей, що виражають стан системи фізичного виховання, рівень її ідеологічних, наукових та методичних засад, та сфера трансформованих цінностей, створених в інших сферах [4, с.29].

Отже, сучасна педагогіка пропонує системний підхід до розв'язання зазначеної проблеми, що передбачає цілісну інтеграцію здоров'язберезувальних практик в освітній процес. Підкреслюється необхідність формування у студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я та розуміння його ролі в особистісному та професійному розвитку. Окрім того, акцентується важливість комплексного підходу до виховання фізичної культури, який включає розробку програм, спрямованих на

зміцнення здоров'я, розвиток рухових навичок та формування потреби у постійному самовдосконаленні у цій сфері. Процес такого виховання має ґрунтуватися на науково-обґрунтованих методиках, що сприяють підвищенню фізичної активності студентів та формуванню в них компетенцій здорового способу життя.

Вітчизняні науковці активно займаються дослідженнями у сфері фізичного виховання та спорту, фокусуючи увагу на кількох ключових напрямках. Одним із основних є аналіз мотивації та інтересів студентів до занять спортом, з чим пов'язані праці Г. Безверхньої, Г. Гончара, В. Товта, С. Михайловича, Є. Федоренка. Вони розглядають причини, які спонукають молодь до фізичних вправ, та вивчають фактори, що підвищують їхню зацікавленість у спорті. Водночас А. Ільченко, Є. Козак, Т. Круцевич, О. Томенко, О. Марченко досліджують вплив фізичної культури на формування цінностей і норм у суспільстві, вивчаючи, як ці фактори впливають на особистісний розвиток індивідів.

Інший важливий напрямок робіт, пов'язаний з професійно-педагогічними цінностями у контексті фізичного виховання, представляють дослідження А. Крамаренка та В. Цибульської. Ці дослідники фокусуються на ролі фізичної культури у професійній підготовці вчителів, особливо в контексті адаптації до вимог Болонського процесу. Додатково, Т. Плачинда присвячує свої дослідження педагогічним умовам стимулювання активності студентів у фізкультурній діяльності, розробляючи методики та підходи, які сприяють залученню студентів до активного способу життя та покращенню методів навчання у сфері фізичного виховання.

Звернення до робіт вказаних вчених дає підстави для таких узагальнень.

У контексті глобальних соціокультурних змін, різкого зростання інформаційного потоку та змін у способі життя, значимість проблеми формування цінностей фізичної культури зростає, оскільки фізична активність виявляється відсунутою на задній план у щоденному ритмі

молодої людини. Актуальність теми посилюється розумінням того, що фізична культура є не лише засобом підтримки фізичної форми, а й важливим фактором соціалізації, формування комунікативних навичок та розвитку особистості. В умовах збільшення сидячого способу життя, пов'язаного з особливостями навчального процесу та робочих обов'язків, роль фізичної культури як профілактичного засобу проти різноманітних захворювань, пов'язаних із гіподинамією, набуває особливої ваги.

Нас приваблює міркування В. Цибульської, Г. Безверхньої та В. Файдевич [61] про те, що особистісне ставлення до фізичного розвитку та вдосконалення відіграє ключову роль у формуванні самоідентичності людини. Це ставлення, яке включає в себе ідеали, принципи та погляди особистості, стає фундаментом для розвитку її самосвідомості. Воно охоплює не тільки фізичний аспект, але й глибше розуміння значущості фізичного виховання як елемента саморозвитку. Зокрема, вони підкреслюють, що ціннісне ставлення до фізичного стану виявляється через усвідомлену увагу, цілеспрямовані зусилля волі, мотивацію та потреби, спрямовані на оцінювання й переосмислення матеріального та духовного світу. Це ставлення дозволяє людині оцінити важливість фізичних та духовних аспектів життя, визначаючи їхнє місце у своєму особистісному розвитку.

Далі науковці відзначають, що засвоєння цінностей фізичної культури відкриває перед молоддю двері до глибшого розуміння складностей життя, що сприяє формуванню духовно-етичних критеріїв самооцінки, важливих для особистісного зростання. Процес активізації залучення студентів до цінностей фізичної культури через теоретичне навчання та практичну діяльність значно підвищує культурний потенціал студентської особистості, розширює її світогляд і сприяє розвитку активної життєвої позиції.

Окремо В. Цибульська, Г. Безверхня та В. Файдевич [61, с. 228-229] наголошують, що розвиток здібностей до загальнокультурного самовираження в умовах практичної діяльності стає необхідністю. Це передбачає виховання потреби в культурній інформації, знаннях та уміннях

розрізняти істинні культурні цінності, що є важливим для формування всебічно розвиненої особистості.

Освітній простір має стати платформою для інтеграції знань про фізичну культуру в ширший культурно-освітній контекст. Це сприятиме формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я, розуміння важливості регулярної фізичної активності та особистої відповідальності за стан свого організму. Педагогічні стратегії повинні включати розвиток мотивації студентів, виховання в них потреби у заняттях спортом і регулярних фізичних вправах, а також формування навичок самостійного планування фізичної активності.

Інтеграція фізкультурних практик в життєвий шлях молодого покоління є ключем до розвитку не лише фізичних, але й моральних якостей, веде до активної участі у діяльностях, які сприяють фізичному зростанню та зміцненню здоров'я. Важливу, на наш погляд, думку щодо цінностей фізичної культури, висловлює О. Городецький, коли стверджує, що «у фізичній культурі та спорті, як важливих елементах сучасної культури акумулюються величезні можливості для позитивного впливу не тільки на здоров'я та фізичну досконалість, але й на духовний світ і культуру людини. Виховання ціннісного ставлення до власної фізичної культури стає пріоритетним завданням для навчальних закладів, особливо на рівні вищої освіти, де закладаються фундаментальні основи майбутнього професіонала та активного громадянина» [7, с.129].

Важливо зазначити, що формування цінностей фізичної культури в контексті педагогіки також є засобом розвитку соціальної взаємодії між студентами. Через спільну участь у спортивних заходах та змаганнях формується дух товариства, вміння працювати в команді, вирішувати конфлікти та досягати спільних цілей.

Звернення до наукової літератури переконує у тому, що питання формування цінностей фізичної культури студентства як об'єкт науково-

педагогічних досліджень є актуальним і комплексним завданням, що вимагає багаторівневого підходу: на *теоретичному* та *методичному* рівнях.

На теоретичному рівні увага звертається на взаємозв'язок між фізичною активністю та когнітивними, емоційними та соціальними аспектами життя студентів.

Науковці загалом дотримуються думки, що фізична культура відіграє фундаментальну роль у розвитку та підтримці фізичного здоров'я людини, стимулюючи активну рухову активність. Вона сприяє не лише формуванню і підтримці фізичної кондиції, але й активізує фізіологічні процеси, покращує координацію, стимулює функціональні можливості організму, збільшує його адаптаційний потенціал та резистентність до зовнішніх стресових факторів. Важливим аспектом є також розвиток рухових навичок та здібностей, які є невід'ємною частиною фізичної культури. Ці навички впливають на загальну фізичну форму, підвищуючи ефективність повсякденної активності і сприяючи кращому фізичному розвитку. Фізична культура виступає як невід'ємний елемент у сферах, де фізична підготовка має ключове значення, таких як здоров'я, обороноздатність та професійна діяльність. Не менш важливим є вплив фізичної культури на моральні та інтелектуальні аспекти особистості. Регулярні фізичні вправи сприяють не лише покращенню фізичного стану, але й позитивно впливають на психічне здоров'я, формуючи такі якості, як самодисципліна, рішучість, витримка. Вони також відіграють важливу роль у формуванні політичної свідомості та громадянської гідності, виховуючи в особистості відповідальне ставлення до свого життя та здоров'я.

Таким чином, фізична культура забезпечує всебічний розвиток особистості, підвищуючи як її фізичні, так і морально-інтелектуальні показники. Це підкреслює її значущість і необхідність інтеграції у сучасні освітні та соціальні програми, спрямовані на розвиток здорового та гармонійного суспільства.

Фізична активність може позитивно впливати на когнітивний розвиток студентів. Вона підвищує концентрацію, пам'ять, критичне мислення, а також

сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Це пояснюється покращенням кровообігу в головному мозку під час фізичної активності. Також фізичні вправи часто асоціюються з виробленням ендорфінів, які відомі своїми «щасливими» властивостями, що може допомогти студентам боротися зі стресом, покращити настрій та збільшити загальне задоволення життям. Участь у командних спортивних заняттях може виховувати навички комунікації, співпраці, лідерства, та відповідальності, що сприяє розвитку соціальних зв'язків та підвищенню соціальної адаптації студентів.

Отже, можна констатувати, що фундаментальні цінності, які лежать в основі фізичної культури, відображають ключові орієнтири суспільства в цілому. Однією з таких центральних цінностей є прагнення до фізичного удосконалення, що вписується в ширшу концепцію всебічно розвиненої людської особистості. Експерти в галузі фізичної культури акцентують на цьому, підкреслюючи багатогранність та цілеспрямованість таких цінностей, які спрямовані на задоволення особистісних потреб, самовдосконалення і поліпшення якості життя.

Фізична культура не обмежується лише вдосконаленням фізичних здібностей, але й сприяє розвитку широкого спектру особистісних якостей. Так, у контексті цього підходу, фізична культура виступає як важливий елемент соціальної політики, спрямований на підвищення загального рівня здоров'я населення, формування свідомого ставлення до власного тіла та здоров'я, а також на розвиток ціннісного ставлення до власного життя. У цьому аспекті фізична культура набуває значення не лише як засіб фізичного вдосконалення, але й як засіб розвитку моральних, інтелектуальних і соціальних компетенцій. Вона сприяє формуванню відповідальності, самодисципліни, командної роботи та інших якостей, які є важливими для повноцінного функціонування в сучасному суспільстві.

Узагальнення поглядів вчених дає підстави для окреслення цінностей фізичної культури, що представлені у роботі В. Цибульської, Г. Безверхньої та В. Файдевич [61] (Рис. 1.2.).

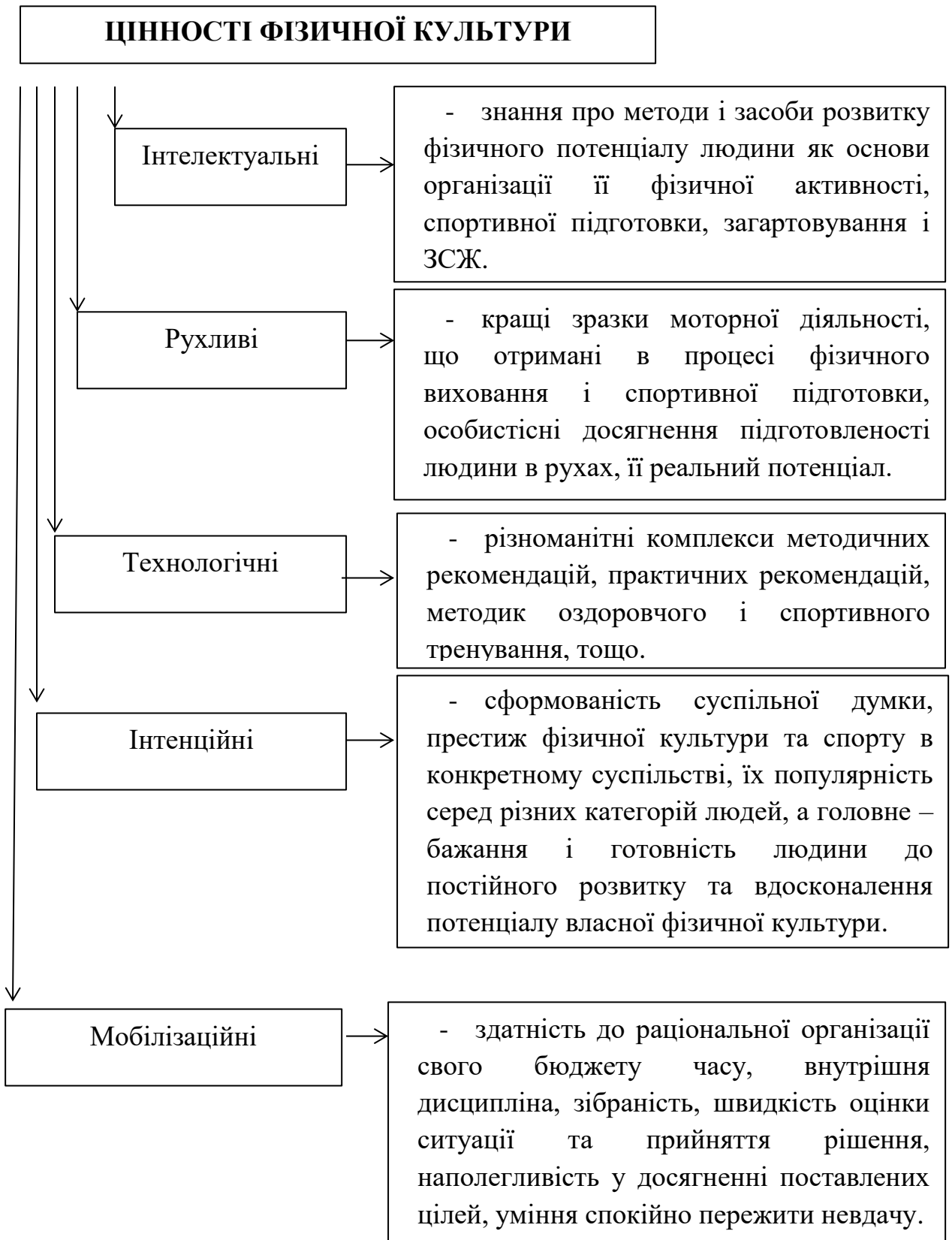

Рис.1.2. Класифікація цінностей фізичної культури (В. Цибульська, Г. Безверхня та В. Файдевич [61]).

Таким чином, фізична культура виступає як інструмент, який сприяє розвитку індивіда в багатьох аспектах, стаючи важливою складовою освітньої системи та соціальної політики. Це визначає її роль не просто як фізичної дисципліни, а як комплексного підходу до розвитку особистості в усіх її вимірах.

Сполучення окреслених аспектів може створити гармонійний розвиток особистості, де фізичне здоров'я взаємопов'язане з розумовим, емоційним та соціальним благополуччям.

Отже, модифікуючи визначення В. Павлової та О. Сипченко щодо цінностей освіти в аспекті фізичної культури можемо запропонувати таке визначення: *цінності фізичної культури – це цілісна система, яка виникає як результат напруженої педагогічної діяльності, цілеспрямованого фізичного виховання, формування високої професійної компетенції і особистісного розвитку всіх без винятку учасників освітнього процесу.*

Висновки до першого розділу

Сучасна Україна переживає період значних соціокультурних змін, що вимагають адаптації освітнього процесу. Необхідно не тільки фіксувати зміни в ціннісних орієнтаціях, але й розуміти їхні причини та наслідки. Врахування цих змін є важливим для підготовки студентів до ефективної діяльності в сучасному світі.

Визначення сутності проблеми цінностей студентської молоді, представлене у розділі, дає підстави для висновку про те, що питання освітніх цінностей залишається актуальним у сучасному педагогічному науковому дискурсі. Дослідники вказують на важливість європейських освітніх цінностей, таких як демократія, толерантність, рівність, гуманізм, що відіграють ключову роль у розвитку сучасної освітньої системи, акцентують увагу на морально-духовних цінностях, що формують світогляд та ідеали молоді, відіграючи суттєву роль у задоволенні потреб та розвитку особистісних смислів. Усе це підкреслює значення цінностей у соціалізації та

культурному вихованні молоді, визначаючи їх як основу для розвитку особистості та суспільства в цілому.

Сучасна освіта сьогодні переорієнтовується з передачі знань на розвиток компетенцій, серед яких важливе місце займає здоров'я як цінність. З огляду на зростаючу проблему гіподинамії та зниження рівня фізичної активності в сучасному суспільстві, акцент на розвитку фізичних якостей студентів є стратегічним пріоритетом не тільки для педагогіки, але й для державної політики в цілому. Формування сталої мотивації до здорового способу життя – це інвестиція в майбутнє нації, оскільки студентська молодь – це потенційні лідери, які формуватимуть обличчя суспільства в найближчі десятиліття.

Формування цінностей фізичної культури в студентському середовищі набуває особливої актуальності в контексті педагогіки, адже це сприяє розвитку не лише фізичної, але й соціальної, емоційної та психологічної складових особистості. Зміцнення фізичного здоров'я, розуміння його ролі в житті майбутнього фахівця, усвідомлення необхідності підтримання фізичної форми та активного способу життя є неодмінними елементами сучасної вищої освіти. Також не можна ігнорувати вплив фізичної активності на психоемоційний стан студентів. Заняття спортом допомагають знижувати рівень стресу, підвищують ефективність навчання та покращують загальне самопочуття. Враховуючи ці фактори, можна стверджувати, що фізична культура є ключовим елементом у формуванні гармонійної, здорової особистості, здатної до самореалізації та ефективної соціальної діяльності

Водночас, сучасні педагогічні дослідження виокремлюють важливість практичної впровадження здобутих знань до реальних життєвих ситуацій, акцентуючи на вихованні відповідальності та самостійності у прийнятті рішень. Засвоєння цінностей, спрямованих на формування фізичної культури здобувачів освіти, повинно переходити з теоретичної площини на рівень повсякденної поведінки, що є одним з основних завдань сучасної освітньої системи.

Акцентування на ціннісних орієнтаціях в освітньому процесі закладів вищої освіти дозволить студентській молоді краще орієнтуватися в сучасних соціальних реаліях. Це сприятиме формуванню відповідальної, свідомої та активної молоді, готової до викликів сучасного світу та здатної вносити вагомий вклад у розвиток суспільства.

Таким чином, дослідження цього питання вимагає комплексного підходу, що об'єднує теорію і практику, враховуючи різні аспекти життя та навчання студентів, і відіграє ключову роль у розвитку сучасної освітньої системи.

РОЗДІЛ 2.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО

2.1. Гендерні аспекти формування цінностей сучасного студентства

На думку сучасних науковців, ключовим аспектом розвитку вітчизняної освіти є якість підготовки педагогів, зокрема в області фізичної культури. В умовах динамічного суспільства, важливість підвищення професійних компетенцій вчителів зростає, вимагаючи застосування в освітньому процесі інноваційних підходів з урахуванням глобальних тенденцій. Професіоналізація майбутніх вчителів фізкультури визнається важливою стадією їхньої педагогічної освіти, оскільки вона лежить в основі формування особистості вчителя та його здатності до соціалізації та саморозвитку.

На сьогодні необхідним чинником у формуванні педагогів є інтеграція в освітній процес гендерного складника. Зокрема про це пишуть Т. Круцевич, М. Захарченко та О. Марченко [32; 33; 34], коли стверджують, що значну увагу варто приділити аналізу гендерної динаміки в контексті реформ освітньої сфери в Україні. Важливим аспектом є усвідомлення різноманітності гендерних ролей та ідентичностей, особливо серед молоді, яка формується під час навчального процесу, зокрема в рамках фізичного виховання. У цьому напрямі, стверджують дослідники, акцент має бути зроблено на важливості рівної участі та представленості обох статей в освітньому процесі, з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та потреб.

Розвиток основної школи в Україні обумовлюється потребою у врахуванні гендерних аспектів при формуванні цінностей фізичної культури та здорового способу життя. Забезпечення гендерної рівності у навчальному процесі вимагає від вчителів особливої уваги до різниці у фізичному розвитку та психоемоційних особливостях хлопців і дівчат. Прагнення до

рівності не має обмежуватися лише теоретичними постулатами, а повинно знаходити відображення у практичному застосуванні різноманітних підходів та методик в освітньому процесі.

Розвиток освітньої системи в Україні з огляду на гендерну проблематику відіграє ключову роль у формуванні суспільства, заснованого на принципах рівності та взаємоповаги. При цьому необхідно не лише акцентувати увагу на гендерній рівності, але й забезпечувати комплексний підхід до освіти, що включає розуміння гендерних відмінностей та їхній вплив на особистісний розвиток. У цьому контексті, важливу роль відіграє інтеграція гендерних знань та навичок у навчальні програми, що дозволить молодому поколінню розвиватися у свідомому та відповідальному суспільстві.

Звернення до наукових публікацій [5; 8; 9; 13; 20; 22; 25; 34; 35; 38; 39; 40; 44; 45; 47] переконує у актуальності гендерної проблематики в освітньому процесі через низку причин:

по-перше, *гендерна рівність та сенситивність* – фундаментальні засади сучасного освітнього процесу. Вони підтримують ідею рівних можливостей та ресурсів для всіх студентів, незалежно від їх гендерної приналежності. Розуміння та врахування гендерних особливостей сприяють гармонійному розвитку особистості, підвищуючи ефективність навчального процесу;

по-друге, вчителі мають бути *обізнані з гендерними особливостями здобувачів освіти*, щоб адаптувати свої методики та підходи до навчання. Це особливо важливо у контексті фізичної культури, де фізіологічні та психологічні різниці між особами можуть значно впливати на процес навчання та розвитку студентів;

третім аспектом є *потреба у формуванні гендерної компетентності* у майбутніх педагогів. Це необхідно для побудови гармонійних відносин у навчальному середовищі, а також для виховання у школярів гендерної культури та толерантності.

Отже, *гендерно-орієнтований підхід* дозволяє студентам розуміти та відтворювати педагогічні цінності, що є важливим для всебічного розвитку особистості. Цей процес вимагає детального аналізу та вивчення, з метою забезпечення рівноправності та інклюзивності у сфері освіти. Врахування гендерних аспектів у педагогічному процесі дозволяє формувати більш збалансоване та комплексне розуміння дисципліни, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню гармонійної особистості вчителя.

Серед цінностей, які мають гендерне забарвлення та мають бути враховані, у процесі фізичного виховання (з огляду на публікації сучасних науковців та педагогів-практиків), можна виокремити такі:

- гендерна рівність;
- емпатермент;
- протидія дискримінації;
- соціалізація та ідентичність;
- рівність участі;
- руйнування гендерних бар'єрів.

Розглянемо виокремлені гендерні цінності більш детально.

Гендерна рівність. Автори публікації «Проблеми гендерної рівності у галузі фізичної культури та спорту» [46] наголошують на важливій ролі спортивної діяльності у вирішенні питань гендерної рівності. Вони вказують, що спорт відіграє ключову роль у створенні умов для забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок. Стандартизація правил і принципів, таких як справедливість у змаганнях, відсутність дискримінації, важливість командної роботи, підкреслює можливості для розвитку гармонійних відносин між статями в спортивному середовищі. Залучення жінок та дівчат до активної участі у спорті є значущим фактором у розвитку їхніх лідерських якостей, самостійності, а також підвищенні рівня активності та конкурентоспроможності. Ці аспекти відіграють важливу роль у розширенні можливостей для жінок і дівчат, даючи їм свободу у виборі професійного та особистого шляху.

Сфера спорту охоплює як високопрофесійний спорт, так і масовий, включаючи в себе активний відпочинок та підтримання фізичного здоров'я. Це різноманіття надає широкі можливості для усіх, незалежно від статі, для занять спортом на різних рівнях. Важливо, що кожна особа має можливість знайти вид спорту, який відповідає її інтересам та фізичним можливостям. Таким чином, спорт виступає не тільки як засіб підтримки фізичного здоров'я, але й як важливий інструмент у розширенні гендерних прав та можливостей. Він сприяє формуванню сильних, незалежних особистостей, здатних впливати на своє життя та робити вибір на користь власного професійного та особистого розвитку.

Емпауермент. Звернення до наукових публікацій (Н. Теличко [58], Н. Кривоконь [29]) дозволяє дослідникам стверджувати, що концепція емпауерменту являє собою процес зміцнення позицій особистості чи групи, спрямований на розширення їхніх можливостей для здійснення свідомого вибору та реалізації власних цілей.

Зокрема Н. Кривоконь [29, с.191] розкриває багатозначність терміна «емпауермент», який у перекладі з англійської мови означає акт передачі або надання внутрішньої сили іншій особі, а також уповноваження та дозвіл на використання цієї сили. В українській мові термін «empowerment» зазвичай перекладається як «наснаження», що відображає його суть та широко прийняте розуміння. Цей концепт набуває різних інтерпретацій, включаючи ідеї «підвищення компетентності», «мобілізації потенціалу», «зростання продуктивності та результативності», «наділення повноваженнями», «делегування відповідальності», «посилення позицій» та «набуття влади чи сили». Всі ці аспекти вказують на множинність підходів до розуміння та використання терміна в різних контекстах. Поняття «емпауермент» відіграє важливу роль у соціальних та педагогічних дисциплінах, де воно використовується для опису процесів активізації індивідуальних та колективних сил, уповноваження людей до самостійного прийняття рішень, зміцнення їхньої автономії та самодостатності. Важливість цього поняття

полягає у стимулюванні особистісного та професійного зростання, спонуканні до активної участі в соціальному та професійному житті, забезпеченні можливостей для розвитку та самореалізації.

Важливим аспектом є також розвиток лідерських навичок та підвищення мотивації, з урахуванням гендерних особливостей. Включення принципів фізичної культури в цей процес сприяє не лише фізичному, але й психологічному зміцненню особистості, відіграє ключову роль у формуванні відповідального та ініціативного підходу. Такий підхід забезпечує глибше залучення особистостей до професійного та особистого розвитку, неупереджено ставлячись до гендерних відмінностей. Використання емпauerменту у спортивному та освітньому контексті відкриває нові можливості для гармонійного розвитку обох статей, підкреслюючи важливість фізичної культури та спорту як засобів самовираження та самореалізації. Важливо пам'ятати, що емпauerмент сприяє не лише академічному та професійному зростанню, але й розвитку особистих якостей та соціальних навичок, включаючи гендерну чутливість та повагу до індивідуальних особливостей кожної особи.

Вивчення цього явища відкриває нові перспективи для розуміння способів, якими люди можуть ефективно змінювати своє життя, використовуючи внутрішні та зовнішні ресурси. Так, згідно з дослідженнями, особистості, які отримали наснаження, демонструють значно кращі результати у досягненні особистісних змін через активну мобілізацію власних мотивів, прагнень, навчальних зусиль і творчих підходів до вирішення професійних завдань. Автори, які висвітлюють цю тему, вказують на важливість розуміння того, як наснаження впливає на індивідуальну та колективну здатність досягати значущих змін у різних сферах діяльності.

Розуміючи емпauerмент як процес надання внутрішньої сили та впевненості, знаходить важливе застосування у сфері фізичного виховання, особливо серед жінок та дівчат. Фізичні вправи, які традиційно вважаються важливим засобом підтримки здоров'я та фізичної форми, також можуть бути

потужним інструментом для зміцнення впевненості в собі та незалежності жінок і дівчат. Через активне залучення до різноманітних видів фізичної активності, вони набувають не лише фізичної сили, але й психологічної впевненості, що є критичним елементом соціального та фізичного емпauerменту. Акцентування на фізичних вправах у контексті емпauerменту жінок і дівчат відкриває нові перспективи для їхнього особистісного розвитку. Регулярне заняття спортом та фізичними вправами сприяє не тільки поліпшенню фізичного здоров'я, але й формуванню стійкої впевненості в собі, самодостатності та здатності до самостійного прийняття рішень. Важливим аспектом є також розвиток лідерських навичок та спілкування, які є ключовими для успішної соціальної адаптації та професійного зростання.

В контексті освітніх програм, інтеграція фізичних вправ як засобу емпauerменту для жінок і дівчат має велике значення. Освітні установи можуть використовувати спортивні заходи та програми фізичного виховання не тільки для підвищення фізичного стану студенток, але й як платформу для підвищення їхньої соціальної активності, зміцнення відчуття власної гідності та самооцінки. Важливо, щоб такі програми були гнучкими та адаптованими до індивідуальних потреб та можливостей кожної учасниці, враховуючи її фізичні та емоційні особливості. Залучення жінок і дівчат до активних фізичних вправ та спорту має велике значення не тільки для їхнього особистісного розвитку, але й для формування сильної та незалежної особистості. Це сприяє розвитку навичок самостійного вирішення проблем, аналітичного мислення та встановленню здорових міжособистісних відносин. Таким чином, емпauerмент через фізичні вправи стає ключовим елементом для досягнення гендерної рівності та повноцінного включення жінок і дівчат у всі аспекти суспільного життя.

Протидія дискримінації. Питання протидії дискримінації за гендерною ознакою детально висвітлює О. Балинська [2, с.364], яка констатує, що в області спорту гендерні стереотипи продовжують впливати на уявлення про

діяльності, які вважаються прийнятними для різних статей. Спорт, як сфера зі своїми унікальними характеристиками, традиційно вважається доменом чоловіків, де панують уявлення про силу та агресію. Водночас, діяльності, що асоціюються з жіночістю, часто описуються як пасивні, слабкі, витончені та елегантні. Таке розподілення ролей веде до створення образу, де жінки, що прагнуть до участі у традиційно «чоловічих» видах спорту, часто сприймаються як ті, що виходять за межі загальноприйнятих гендерних ролей. Із цієї причини, спостерігається маргіналізація та обмеження у жіночих спортивних дисциплінах. Існує неписане правило про «відповідність» певних видів спорту для жінок, прикладами яких є верхова їзда та волейбол. Така ситуація не лише обмежує можливості жінок у спорті, але й створює штучні бар'єри для їхнього розвитку та успіху в інших видах спортивної діяльності.

О. Балинська підкреслює, що для подолання цих гендерних бар'єрів у спорті, важливим є розуміння гендеру як соціальної конструкції, яка зазнає змін залежно від часу, культури та правових норм. Такий підхід дозволяє відійти від застарілих уявлень та відкриває шлях до більш інклюзивного та рівноправного спортивного середовища. Це вимагає активної участі всіх сторін: від організаторів спортивних змагань до тренерів та спортсменів, у виробленні нових підходів до гендерної рівності у спорті.

Залучення жінок до всіх видів спортивних дисциплін, незалежно від традиційних уявлень про гендерну приналежність цих видів спорту, є ключовим аспектом у створенні умов для повноцінного розвитку та реалізації потенціалу жінок у спорті. Це сприяє формуванню суспільства, в якому гендерні стереотипи не обмежують можливості особистісного та професійного зростання. Отже, позиція дослідниці відповідає ще одній гендерній цінності, яку мають вважати у галузі фізичної культури є руйнування гендерних бар'єрів.

Руйнування гендерних бар'єрів – заохочення жінок та дівчат займатися різними видами спорту, включаючи ті, що традиційно вважалися

«нежіночими», та сприяння участі чоловіків у таких видах активності, що традиційно асоціюються з жінками, для вироблення розуміння та поваги до взаємних зусиль і досягнень.

Акцентування уваги на гендерних аспектах формування цінностей фізичної культури сприятиме більш збалансованому та інклюзивному навчальному процесу. Маючи змогу розуміти та адекватно реагувати на гендерні специфіки, майбутні педагоги зможуть враховувати індивідуальні потреби кожного студента, сприяючи їх комплексному розвитку та самореалізації.

2.2. Можливості застосування гендерного підходу до формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО

Визначені у попередньому розділі гендерні аспекти у фізичному вихованні молоді артикульовані у сучасному освітньому процесі. На це звертають увагу Т. Круцевич, М. Захарченко та О. Марченко [32, с.180], коли посилаються на В. Кравця, стверджуючи, що в загальноосвітніх школах, особливо під час уроків фізичної культури, існують важливі питання, пов'язані з гендерним вихованням учнів. Однією з ключових проблем є неоднакове представництво вчителів обох статей у педагогічному колективі, що впливає на сприйняття гендерних ролей учнями. Крім того, важливим аспектом є розвиток гендерної компетентності серед вчителів, яка передбачає здатність до розуміння та врахування гендерних особливостей та потреб учнів. У класах, де навчаються хлопці та дівчата разом, виникає потреба в викладачах, які мають соціальну зрілість та внутрішню врівноваженість, щоб ефективно працювати з учнями обох статей. Це вимагає особливого підходу до підбору та підготовки вчителів, які повинні володіти не тільки спеціальними знаннями, але й розуміти гендерну специфіку освітнього процесу.

Виховна робота з учнями вимагає індивідуального підходу, що не обмежується узагальненими методиками. Важливо враховувати особистісні

особливості кожного учня, його потенціал та індивідуальні потреби. Це допоможе уникнути стереотипів у вихованні та сприятиме розвитку гармонійної особистості, яка вільно розвивається незалежно від гендерних упереджень.

Таким чином, освітній процес в області фізичної культури в школах має стати прикладом інклюзивності та гендерної рівності. Це стане основою для формування у школярів поваги до гендерних відмінностей та сприятиме розвитку соціальної зрілості та внутрішньої гармонії.

2.2.1. Практика формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО

Встановлення особливостей формування цінностей фізичної культури у практиці фахової підготовки майбутніх вчителів передбачав проведення педагогічного експерименту із визначенням мети, етапів та конкретизацією завдань для кожного з етапів експерименту.

Мета експерименту полягала у виявленні стану формування цінностей фізичної культури в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів. Експеримент був спрямований на встановлення стану розвитку ціннісних орієнтацій студентів, їхнє ставлення до фізичної культури та урахування гендерного підходу в освітньому процесі.

Експеримент проходив у декілька етапів:

- *підготовчий етап*: визначення теоретичних основ формування цінностей фізичної культури у майбутніх вчителів, розробка методології експерименту, вибір і підготовка груп учасників дослідження;
- *основний етап*: збір та аналіз даних про ставлення студентів до фізичної культури, гендерної проблематиці в освіті, їхніх мотиваційних та ціннісних орієнтацій;
- *аналітичний етап*: оцінка результатів констатуючого експерименту, у контексті формування цінностей фізичної культури;

- *заключний етап*: формулювання висновків, рекомендацій щодо вдосконалення процесу фахової підготовки майбутніх вчителів з акцентом на цінності фізичної культури, із рекомендаціями щодо артикуляції гендерного компоненту щодо подальшого використання результатів дослідження для розробки навчальних програм та методичних матеріалів.

Цей експеримент спрямований на створення ефективного освітнього середовища, яке сприятиме розвитку ціннісного ставлення до фізичної культури серед майбутніх педагогів, підвищуючи якість та ефективність їхньої професійної діяльності.

На підготовчому етапі було опрацьовано джерела, які охоплюють різноманітні аспекти, починаючи від фізичної підготовки до соціальної роботи, що свідчить про глибокий інтерес науковців до цієї тематики. Д. Анісімов та А. Антіпова [1] досліджують гендерні аспекти у фізичній підготовці правоохоронців, акцентуючи на необхідності забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок у цій сфері. У роботі О. Балинської [2] основна увага приділяється проблемам гендерної рівності у спорті, зокрема протидії дискримінації за гендерною ознакою. І. Гевко [5] розглядає сучасні стратегії гендерної освіти, адаптовані до умов євроінтеграції, в той час як О. Гончаренко [6] зосереджується на фаховій підготовці соціальних працівників до гендерночутливої соціальної роботи.

Дослідження В. Грицанюка, О. Костишини та В. Логвиненка [8] присвячене формуванню гендерної компетентності серед майбутніх фахівців соціальної роботи. А. Гуцол [9] вивчає сутність та зміст гендерної освіти в Україні, в той час як М. Захарченко [13] фокусується на гендерних особливостях фізичного виховання учнівської молоді. Також у цьому аспекті розглядає питання О. Біліченко [3], яка у своїй дисертаційній роботі, аналізуючи гендерні особливості у формуванні мотивації до занять фізичним вихованням серед студентів, відзначає наявність відмінності у ставленні хлопців та дівчат до фізичної культури, зокрема у їхньому інтересі до участі в додаткових спортивних секціях. Дослідниця приходиться до висновку, що

хоча методики проведення занять з фізичного виховання для обох статей здаються адекватними, вони не враховують певні психологічні особливості, які відрізняють хлопців та дівчат [3, с.12].

Т. Круцевич, М. Захарченко та О. Марченко [32] фокусуються на гендерному підході у фізичному вихованні школярів, включаючи аналіз сучасного стану цієї сфери. Р. Ліончук [36] вносить свій вклад у розвиток сучасних освітніх систем, зосереджуючись на освіті та вихованні з гендерного підходу. О. Марченко [38] досліджує важливість формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів з гендерної перспективи, в той час як В. Мельник та Т. Круцевич [40] розглядають аспекти формування гендерного підходу у фізичному вихованні в історичному контексті. І. Калько [18] зосереджує увагу на формуванні гендерної культури серед школярів, в контексті діяльності сучасних навчальних закладів. Тоді як О. Карагодіна та Т. Семігіна [20] вивчають гендерну освіту в рамках підготовки соціальних працівників. І. Коваль та Р. Держко [] досліджують гендерні аспекти у підготовці спеціалістів для підрозділів ДСНС України, а О. Ковальова [22] аналізує сутність гендерної політики в освіті та науці.

О. Коляда [24] зосереджується на вивченні гендерних аспектів спеціальної фізичної підготовки поліцейських, в той час як Г. Корінна та О. Гончаренко [25] розглядають підготовку майбутніх соціальних працівників, наголошуючи на гендерному підході. О. Коровка присвячує своє дослідження шляхам формування життєвих цінностей в умовах модернізації освіти. М. Палагнюк [44] аналізує гендерні аспекти підготовки фахівців у сфері інженерно-технічної освіти в Україні, А. Попович та Д. Петрушин [45] досліджують проблематику гендеру у фізичному вихованні різних вікових категорій суспільства.

Т. Савків [49] розглядає формування гендерної компетентності соціальних працівників як важливу складову професійної підготовки. Н. Самойленко [52] зосереджує увагу на впровадженні гендерного підходу в

процес підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Н. Тарасенко, О. Рассказова та К. Волкова [56] висвітлюють важливість гендерного аспекту в розвитку соціальності майбутніх фахівців соціальної сфери, акцентуючи на створенні безпечного та здорового освітнього середовища. Т. Тихонова [59] звертається до гендерного виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури, наголошуючи на необхідності інтеграції гендерних підходів у цю сферу. І.Хрипко та О. Андрєєва [60] аналізують гендерний підхід у фізичному вихованні учнівської молоді, досліджуючи сучасні тренди та тенденції. О. Цокур та І. Іванова [62] фокусуються на розвитку гендерного підходу в освіті, а Л. Шлієна [66] вивчає організаційно-педагогічні умови для формування гендерної культури серед студентів. Ю. Яковенко та О. Хорошайло [68] аналізують гендерний підхід у освітньому процесі вищої школи, вказуючи на його значимість для розвитку вищої освіти. Л. Кузнецова разом із співавторами досліджують гендерні особливості формування ціннісних орієнтацій до фізичної культури серед студентської молоді.

Із огляду на значну кількість наукових публікацій з теми роботи, звертаємо увагу на систематичне звернення до проблеми Т. Круцевич та О. Марченко, які у своїй роботі «Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів» (2019) [33, с.110], подають «найголовніші завдання у гендерній просвіті вчителів з фізичної культури». Ми експлікували «перелік» на категорію майбутніх вчителів та отримали такі завдання гендерної просвіти майбутніх учителів фізичної культури:

- розвиток гендерної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури, яка включає здатність планувати та проводити уроки, враховуючи гендерні особливості учнів (передбачає застосування відповідних психолого-педагогічних та дидактичних методів, спрямованих на розвиток фізичних здібностей кожного учня з урахуванням їх індивідуальної гендерної ідентичності);

- володіння гендерною термінологією, розуміння механізмів гендерної соціалізації, обізнаність із законодавством у сфері гендерної

рівності, а також глибоке розуміння особливостей особистісного розвитку хлопців та дівчат, які є визначальними для формування їх гендерної ідентичності та відповідного підходу у навчальному процесі;

- освоєння майбутніми учителями фізичної культури методів організації тренувальних занять, що враховують гендерні особливості учнів (включає акцентування на гендерних ролях під час планування та проведення занять, з метою стимулювання різних аспектів фізичного розвитку);

- розробка та застосування ефективних форм і методів гендерно-орієнтованого підходу в навчальному процесі фізичної культури (передбачає адаптацію уроків таким чином, щоб вони відповідали різним гендерним потребам та сприяли рівним можливостям для всіх учнів);

- урахування гендерних психологічних особливостей учнів під час проведення фізичної культури та підбору учнів до спортивних секцій (включає визнання та врахування індивідуальних особливостей кожного учня для оптимізації їхнього навчання та спортивного розвитку);

- майбутні вчителі фізичної культури повинні навчитися вирішувати практичні завдання з організації освітнього процесу, що включають питання гендерної соціалізації особистості (передбачає розробку та реалізацію ефективних підходів до занять фізичною культурою, що сприяють гармонійному розвитку особистості кожного учня та учениці).

В якості узагальнення маємо зазначити, що наукові дослідження, присвячені гендерній проблематиці в освіті та фізичній культурі, відзначаються глибокою багатогранністю та різноманітністю. Важливим аспектом в цих дослідженнях є розробка та впровадження гендерного підходу в освітній процес, що охоплює як фізичне виховання, так і організаційно-педагогічні стратегії. Це відображає зростаючу усвідомленість необхідності інтеграції гендерної чутливості та компетентності у всі сфери освіти, від початкових стадій навчання до вищої освіти та професійної підготовки. Особлива увага в дослідженнях приділяється гендерному вихованню та освіті, які розглядаються як ключові елементи у формуванні

здорового та безпечного освітнього середовища. Акцент на гендерній рівності та розвитку компетентностей у цій сфері сприяє створенню умов, в яких кожна особа може отримати якісну освіту та розвиватися в гармонії з власними здібностями та потребами.

Важливим напрямом є також впровадження гендерного компоненту у систему фізичного виховання. Це дозволяє переосмислити традиційні підходи до фізичного виховання, відходячи від стереотипів та створюючи рівні можливості для всіх учнів. Таке нове бачення фізичної культури є не тільки сучасною тенденцією, але й необхідною умовою для розвитку повноцінної особистості. Усі ці напрями досліджень демонструють, що гендерна проблематика є актуальною та важливою в освітньому дискурсі, і що подальші дослідження та інновації у цій сфері мають велике значення для розвитку сучасного освітнього середовища.

2.2.2. Емпіричне дослідження проблеми щодо формування цінностей фізичної культури студентства в гендерному аспекті

У рамках виробничої практики, що проходила в червні 2023 року, було проведено анкетування, спрямоване на встановлення сформованості системи цінностей фізичної культури серед студентів з урахуванням гендерного аспекту. Участь у дослідженні була заснована на добровільності, і в ньому взяли участь 17 осіб.

Мета анкети-опитування: виявлення сформованості системи цінностей фізичної культури серед студентів з урахуванням гендерного аспекту: Анкета-опитування «Система цінностей фізичної культури серед студентів» (Додаток А).

Для забезпечення об'єктивності та достовірності отриманих даних, до опитування були застосовані наступні вимоги: *анонімність* (кожен учасник був проінформований, що його відповіді будуть повністю анонімні та конфіденційні, щоб забезпечити чесні та відверті відповіді без побоювання соціальних наслідків), *добровільність* (учасники були попередньо

поінформовані, що їхня участь є цілковито добровільною, і вони можуть відмовитися від участі у будь-який момент без будь-яких наслідків), *повідомлена згода* (всі учасники були забезпечені інформацією про цілі дослідження, його методику та потенційне використання результатів перед тим, як вони погодилися брати участь), *конфіденційність* (усі зібрані дані будуть використовуватись виключно для наукових цілей у межах даного дослідження).

Опитування було сконцентровано на оцінці важливості здоров'я, регулярності фізичних вправ, участі у змаганнях, особистого розвитку через фізичну культуру, впливу соціальних стереотипів, гендерної рівності в спорті, та впливу фізичної активності на психологічний стан.

Результати опитування.

На перше питання: «Наскільки важливим для Вас є підтримання фізичного здоров'я?» були отримані відповіді, що представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Важливість фізичного здоров'я

Важливість фізичного здоров'я	Кількість відповідей	Відсоток
Дуже важливо	10	58,8%
Важливо	5	29,4%
Середньо	2	11,8%
Неважливо	0	0%
Зовсім неважливо	0	0%

Більшість респондентів (58,8%) вважає підтримання фізичного здоров'я дуже важливим, що свідчить про високу освіченість учасників опитування щодо значення здорового способу життя та фізичної активності. Важливим це питання вважають 29,4% респондентів, що також підкреслює позитивне ставлення до здоров'я, але може вказувати на певні бар'єри для повного визнання його пріоритету, наприклад, через часові обмеження чи інші зобов'язання. Лише незначна кількість учасників (11,8%) віднесли це до

середньої категорії, що може бути вказівкою на меншу мотивацію чи доступність ресурсів для підтримки фізичного здоров'я. Ніхто з учасників не відповів, що підтримання фізичного здоров'я для них неважливе чи зовсім неважливе.

На друге питання: «Чи займаєтеся Ви регулярно фізичними вправами?» були дані такі відповіді (Таблиця 2.2.)

Таблиця 2.2.

Фізичні вправи

Фізичні вправи	Кількість відповідей	Відсоток
>3 разів на тиждень	6	35.3%
1-2 рази на тиждень	5	29.4%
Кілька разів на місяць	3	17.6%
Рідко	2	11.8%
Ніколи	1	5.9%

Більше третини респондентів (35,3%) займаються фізичними вправами більше трьох разів на тиждень, що вказує на високий рівень відданості фізичній активності у цієї групи студентів. Також значна кількість (29,4%) займається спортом помірно, тобто 1-2 рази на тиждень. Це може свідчити про поширену свідомість щодо переваг регулярної фізичної активності, хоча для деяких студентів це може бути меншою пріоритетністю або ж вони можуть мати менше часу на це. Частка тих, хто відвідує заняття кілька разів на місяць (17,6%), та тих, хто займається рідко (11,8%), показує, що деякі студенти можуть мати низьку мотивацію або стикаються з перешкодами, які ускладнюють регулярне зайняття спортом. Незначна кількість студентів (5,9%) не займається фізичними вправами зовсім, що може бути знаком відсутності інтересу або наявності особистих проблем, що перешкоджають заняттям спортом.

На третє питання: «Якщо Ви займаєтеся спортом, чи є ці заняття змагальними?» були подані такі відповіді (Таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3.

Заняття спортом

Заняття спортом	Кількість відповідей	Відсоток
Професійні /аматорські змагання	2	11.8%
Іноді беру участь у змаганнях	4	23.5%
Не беру участь у змаганнях	11	64.7%

Лише невелика частина респондентів (11,8%) займається спортом на професійному або аматорському рівні змагань. Це може вказувати на те, що для більшості студентів участь у змаганнях не є основним мотивом для фізичних занять, і вони можуть зосереджуватися більше на здоров'ї та задоволенні від процесу, ніж на конкуренції. Дещо більша кількість студентів (23,5%) іноді бере участь у змаганнях, що може бути пов'язано з бажанням перевірити свої навички та отримати соціальне визнання своїх зусиль. Більшість учасників опитування (64,7%) не беруть участь у змаганнях, що може свідчити про те, що фізична активність для них є більше засобом підтримки здоров'я і добробуту, ніж сферою змагальності.

На четверте питання Чи вважаєте Ви, що фізична культура є важливою для розвитку особистості? відповіді респондентів були такі відповіді (Таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Важливість фізичної культури

Важливість фізичної культури для особистості	Кількість відповідей	Відсоток
Повністю згоден/згодна	10	58.8%
Скоріше згоден/згодна	4	23.5%
Нейтрально	2	11.8%
Скоріше не згоден/згодна	1	5.9%
Зовсім не згоден/згодна	0	0%

Більшість респондентів (58,8%) повністю визнають важливість фізичної культури для розвитку особистості, що підкреслює сильне розуміння фізичної активності як інструменту загального особистісного розвитку. Ще 23,5% респондентів також погоджуються з цим твердженням, але з меншою впевненістю, що може свідчити про розуміння переваг фізичної культури, хоча й не з такою значною впевненістю. Незначна частка (11,8%) дотримується нейтральної позиції, можливо, через відсутність достатньої інформації або особистих досвідів, що переконливо демонструють цю важливість. Тільки один респондент (5,9%) не погоджується з важливістю фізичної культури для розвитку особистості, що може вказувати на індивідуальне бачення освіти або персональний досвід.

На п'яте питання: Чи відчуваєте Ви соціальний тиск стосовно занять фізичною культурою через Вашу статтю? були дані такі відповіді (Таблиця 2.5.).

Таблиця 2.5.

Соціальний тиск

Відчуття соціального тиску через статю	Кількість відповідей	Відсоток
Так, постійно	3	17.6%
Час від часу	5	29.4%
Рідко	4	23.5%
Ні, зовсім не відчуваю	5	29.5%

Згідно з цими припущеними даними, міноритарна група респондентів (17,6%) відчуває постійний соціальний тиск щодо занять фізичною культурою, який може бути пов'язаний з гендерними стереотипами або очікуваннями. Час від часу такий тиск відчуває більша частина (29,4%), що може відображати ситуативний вплив соціальних норм. Ті, хто рідко відчувають тиск (23,5%), можуть знаходитися під зовнішніми факторами, але не вважають це значною проблемою. Водночас, інша значна частина

учасників (29,5%) не відчуває соціального тиску, пов'язаного зі статтю щодо занять фізичною культурою, що може вказувати на більш гендерно-нейтральні умови або особисту незалежність у цьому аспекті.

На шосте питання: Чи дотримуетесь Ви принципів гендерної рівності у фізичній культурі (наприклад, підтримка рівних можливостей для всіх статей)? ми отримали такі відповіді (Таблиця 2.6.).

Таблиця 2.6.

Дотримання принципів гендерної рівності

Дотримання принципів гендерної рівності	Кількість відповідей	Відсоток
Так, завжди	5	29.4%
Здебільшого так	7	41.2%
Не впевнений(на)	3	17.6%
Здебільшого ні	1	5.9%
Ні, ніколи	1	5.9%

Результати показують, що більшість респондентів (70,6% разом взятих «Так, завжди» та «Здебільшого так») свідомо дотримуються принципів гендерної рівності у фізичній культурі. Це може свідчити про зростання свідомості та підтримки ідеї рівності між статями в цій сфері. Група невпевнених (17,6%) може вказувати на неясність або нерозуміння того, як конкретно можна втілювати гендерну рівність у практиці. Малий відсоток респондентів, які відповіли «Здебільшого ні» та «Ні, ніколи» (разом 11,8%), можуть представляти особисті переконання або свідомий вибір не підтримувати ці принципи.

На сьоме питання: Чи вважаєте Ви, що у Вашому університеті достатньо уваги приділяється гендерній рівності у фізичній культурі? ми отримали такі відповіді (Таблиця 2.7.).

Таблиця 2.7.

Увага до гендерної рівності

Увага до гендерної рівності у фізкультурі університету	Кількість відповідей	Відсоток
Повністю згоден(на)	4	23.5%
Скоріше згоден(на)	6	35.3%
Не впевнений(на)	4	23.5%
Скоріше не згоден(на)	2	11.8%
Зовсім не згоден(на)	1	5.9%

З цих даних ми бачимо, що більшість студентів (58,8% разом взятих «Повністю згоден(на)» та «Скоріше згоден(на)») відчувають, що університет приділяє достатньо уваги гендерній рівності в контексті фізичної культури. Це може свідчити про те, що університетські програми фізичної культури та спортивні ініціативи роблять акцент на інклюзивності та рівних можливостях. Невпевненість 23,5% учасників може вказувати на нечіткість політики університету в цьому питанні або на нестачу інформації серед студентів щодо існуючих зусиль. Ті, хто скоріше не згоден або зовсім не згоден (разом 17,7%), можливо, стикалися з ситуаціями, що свідчать про недостатність уваги до гендерної рівності, або мають власне бачення, як це має бути реалізовано.

На восьме питання: Чи маєте Ви досвід участі у фізкультурних заходах, організованих спеціально для Вашої статі? ми отримали такі відповіді (Таблиця 2.8.).

Таблиця 2.8.

Участь у гендерно-специфічних фізкультурних заходах

Участь у гендерно-специфічних фізкультурних заходах	Кількість відповідей	Відсоток
Так, регулярно беру участь	2	11.8%
Іноді беру участь	5	29.4%
Рідко	4	23.5%
Ніколи	6	35.3%

З отриманих даних можна зробити висновок, що переважна більшість студентів (58,8% разом «Іноді беру участь» та «Рідко») має певний досвід участі в гендерно-орієнтованих заходах, хоча цей досвід і не є регулярним. Ті, хто відповів «Ніколи» (35,3%), можуть не виявляти інтересу до таких заходів, або в університеті можуть бути обмежені можливості для участі в них.

На дев'яте питання: Чи згодні Ви з твердженням, що фізична активність позитивно впливає на психологічний стан людини? ми отримали такі відповіді (Таблиця 2.9.).

Таблиця 2.9.

Фізична активність: психологічний стан

Фізична активність та психологічний стан	Кількість відповідей	Відсоток
Повністю згоден/згодна	12	70.6%
Скоріше згоден/згодна	4	23.5%
Нейтрально	1	5.9%
Скоріше не згоден/згодна	0	0%

Більшість респондентів (94,1% які обрали «Повністю згоден/згодна» та «Скоріше згоден/згодна») вважають, що фізична активність має позитивний

вплив на психологічний стан особи. Це вказує на широке визнання важливості фізичної активності не лише для фізичного здоров'я, але й для психологічного благополуччя.

На десяте питання: Чи готові Ви підтримати зусилля щодо забезпечення рівних умов для занять спортом для всіх студентів, незалежно від статі? ми отримали такі відповіді (Таблиця 2.10.).

Таблиця 2.10.

Готовність підтримати рівні умови

Готовність підтримати рівні умови	Кількість відповідей	Відсоток
Так, абсолютно готовий(а)	10	58.8%
Скоріше готовий(а)	5	29.4%
Не впевнений(на)	2	11.8%
Скоріше не готовий(а)	0	0%
Ні, зовсім не готовий(а)	0	0%

З відповідей випливає, що переважна більшість учасників опитування (88,2% в сумі відповідей «Так, абсолютно готовий(а)» та «Скоріше готовий(а)») висловлюють підтримку ідеї забезпечення рівних умов для занять спортом для всіх студентів, що вказує на загальний високий рівень свідомості та готовності до дій щодо гендерної рівності в спорті серед студентської аудиторії.

Підсумовуючи результати опитування можемо зробити такі висновки.

Дослідження підтверджує високий рівень усвідомлення студентами важливості фізичного здоров'я, що може відображати успіх освітніх програм університетів, а також вплив соціально-культурного контексту, який підтримує фізичну активність як цінність серед молоді. Незважаючи на те, що переважна більшість студентів включає у свій розпорядок фізичні вправи, проблема неактивності деяких респондентів вимагає особливої уваги та

заохочення з боку ЗВО щодо залучення здобувачів до спорту. За даними опитування, змагальні аспекти спорту не посідають центральне місце у фізичних заняттях більшості студентів. Така ситуація відкриває шлях до залучення студентів через незмагальні форми фізичної активності, підкреслюючи її особистісну та здоров'язберігаючу цінність.

Попри загальне позитивне ставлення до фізичної культури як важливого фактора в особистісному розвитку, проглядається недостатність її інтеграції в навчальні програми. Щодо соціального тиску через стать, результати показали, що для більшості студентів це не є вирішальним фактором у заняттях спортом. Результати опитування студентського контингенту відображають комплексне розуміння та високу оцінку значення фізичного здоров'я серед респондентів, що можна розглядати як результат ефективних освітніх стратегій університету або впливу соціокультурних чинників, що підкреслюють важливість здорового способу життя.

Виявлені тенденції сприяють формуванню середовища, яке відзначається усвідомленням та активністю в сфері фізичного розвитку, хоча існування незначної кількості студентів, які не залучені до регулярної фізичної активності, вимагає окремої уваги і можливої корекції в університетських програмах. Опитування також виявило, що переважна більшість студентів не надає переваги змагальним аспектам спорту, віддаючи перевагу особистісно орієнтованим мотивам, таким як підтримання здоров'я та отримання задоволення від фізичних вправ.

Аналіз показує, що студентська молодь сприймає фізичну культуру не лише як засіб підтримки фізичного здоров'я, але й як важливий елемент особистісного розвитку, підкреслюючи роль фізичної освіти у формуванні високих моральних якостей та соціальної адаптованості. Позитивне ставлення до гендерної рівності, що виявилось серед опитаних студентів, відображає ширші суспільні зміни та поступову трансформацію гендерних уявлень. Існує різноманітність досвіду студентів щодо участі у

фізкультурних заходах, які організовані з урахуванням принципу гендерної рівності.

2.2.3. Методичні рекомендації щодо застосування гендерного підходу у формуванні цінностей фізичної культури студентства

Результати попереднього етапу педагогічного експерименту попри загальні позитивні твердження щодо розуміння студентами зв'язку ідей гендерної рівності та цінностей фізичної культури доводять *необхідність розробки програм, спрямованих на мотивацію студентів до активного способу життя; наявність потреби в більш глибокій та систематичній інтеграції фізкультурної освіти у навчальний процес*. Проте, незначна частка студентів все ще відчуває тиск, що вимагає подальшої уваги до гендерної рівності та включення у фізичну культуру. Водночас, відповіді на питання про дотримання принципів гендерної рівності та наявність достатньої уваги до цієї теми в університеті показують, що незважаючи на зростання свідомості, ще існує значний простір для покращення.

Водночас, занепокоєння викликає незначна частина студентів, які відчувають соціальний тиск зумовлений статевими стереотипами щодо фізичної культури, що вказує на необхідність більш глибокого дослідження гендерної проблематики. *Існування групи студентів, яка не поділяє погляди на гендерну рівність, зумовлює потребу в продовженні освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності та формування недискримінаційних відносин у спортивному середовищі*.

Виявлено, що хоча більшість студентів вважають, що університет приділяє увагу гендерній рівності у сфері фізичної культури, існує відсоток респондентів, які не впевнені в цьому або не погоджуються з таким твердженням. Оцінюємо це як потенційний дефіцит гендерної проблематики в змісті університетських програм, *який потребує детального перегляду та удосконалення для досягнення більш високого рівня гендерної інтеграції та рівності*. Водночас відсутність регулярної участі студентів у заходах щодо

гендерної рівності може свідчити про необхідність збільшення гендерно-специфічних заходів, а також про потребу зробити такі заходи більш доступними та привабливими для студентської спільноти.

На основі аналізу опитування ми виокремили три аспекти, які потребують особливої уваги та методичних розробок:

- 1) низька участь в гендерно-специфічних заходах;
- 2) недостатня чіткість політики гендерної рівності;
- 3) наявність у студентів стійких гендерних стереотипи.

Розглянемо окреслені (три) аспекти більш докладно та запропонуємо шляхи удосконалення формування цінностей фізичної культури студентства з урахуванням гендерного підходу.

Перший із виявлених у процесі експериментальної роботи напрямів: низька активність здобувачів щодо участі в гендерно-специфічних заходах.

Вважаємо, що означений напрям можна розвивати через:

- *серію дискусійних панелей*, де викладачі та студенти можуть обговорювати різні аспекти гендеру у сучасному суспільстві; теми можуть включати гендерну рівність, стереотипи, гендер в освіті та на робочому місці;
- *регулярні покази фільмів з гендерною тематикою*, за якими слідують обговорення та аналіз з експертами та студентами;
- *семінари та тренінги*, спрямовані на розвиток навичок лідерства, комунікації та самопізнання з гендерної перспективи;
- *формат круглих столів та сесій мозкового штурму для відкритого обговорення гендерних питань*, де учасники можуть висловлювати ідеї та пропозиції.

Ми пропонуємо тематику *серії дискусійних панелей*, під час яких викладачі та студенти можуть обговорювати різні аспекти гендеру у спорті та фізичній культурі сучасному суспільстві (Таблиця 2.11).

Серія дискусійних панелей

1	Тема	Зміст
1	Гендерні стереотипи у спорті	Обговорення того, як стереотипи впливають на участь чоловіків та жінок в різних видах спорту, а також на сприйняття їхніх досягнень.
2	Рівність і справедливість в спортивних змаганнях	Дискусія про необхідність гендерної рівності в спорті, включаючи рівні умови, нагороди та можливості для тренування.
3.	Гендерні бар'єри у фізичній культурі	Розгляд гендерних проблем, з якими стикаються студенти під час занять фізичною культурою, та способів їх подолання.
4.	Відображення гендерних проблем на сторінках спортивних ЗМІ	Аналіз того, як ЗМІ представляють спортсменів і спортсменок, та як це впливає на громадську думку.
5.	Історія і розвиток жіночого спорту	Обговорення історії жіночого спорту, його розвитку та важливих моментів, які сприяли збільшенню участі жінок у спорті.
6.	Гендерна різноманітність у спортивних командах	Розмірковування про важливість гендерної різноманітності та інклюзивності в спортивних командах та організаціях.
7.	Психологічні аспекти гендеру у спорті	Обговорення того, як гендерні питання впливають на психологічний стан спортсменів, їхню мотивацію та продуктивність.

Методична розробка дискусії на тему «Рівність і справедливість в спортивних змаганнях», мета якої: стимулювати обговорення та поширення ідей щодо гендерної рівності та справедливості в спортивних змаганнях, а також формування конструктивних підходів до їх вирішення, вміщено у Додатку Б.

Питання, які можуть бути запропоновані для обговорення:

- Як можна визначити поняття «рівність» та «справедливість» у контексті спортивних змагань?

- В чому полягає важливість цих концепцій для забезпечення гармонійного розвитку спорту?
- Які приклади існують, коли рівність і справедливість в спорті були або не були досягнуті?
- Як розвивалася концепція гендерної рівності в історії спорту?
- Які ключові моменти в історії спорту були визначальними для розвитку гендерної рівності?
- Чому гендерна рівність та справедливість залишаються актуальними та важливими в сучасному спорті?
- Як сучасні спортивні організації вирішують питання гендерної рівності та справедливості?
- Які виклики та перспективи існують у сфері спорту з точки зору гендерної рівності

Другий із виявлених у процесі експериментальної роботи напрямів: недостатня чіткість у ЗВО політики гендерної рівності.

Ми пропонуємо заходи, щодо означеного аспекту (Таблиця 2.12).

Таблиця 2.12

Серія дискусійних панелей

1	Тема	Зміст
1	2	3
1.	Розробка та впровадження ясної гендерної політики	Заклади вищої освіти повинні розробити та впровадити офіційні політики та процедури, які забезпечують гендерну рівність. Це може включати положення про недискримінацію, рівні можливості для всіх студентів та викладачів, незалежно від їхнього гендеру.
2.	Проведення інформаційних кампаній та семінарів	Організація інформаційних кампаній та семінарів для студентів, викладачів та адміністрації для пояснення значення гендерної рівності та важливості дотримання встановленої політики.

Продовження таблиці 2.12

1	2	3
3.	Проведення інформаційних кампаній та семінарів	- Організація інформаційних кампаній та семінарів для студентів, викладачів та адміністрації для пояснення значення гендерної рівності та важливості дотримання встановленої політики.
4.	Створення консультативних органів:	- Створення консультативних груп чи комітетів, що складаються з представників студентів, викладачів та адміністрації, для обговорення та моніторингу питань, пов'язаних з гендерною рівністю в університеті.
5.	Регулярний моніторинг та оцінка	- Проведення регулярного моніторингу та оцінки ефективності впроваджених політик гендерної рівності, включаючи збір зворотного зв'язку від студентів та персоналу.
6.	Залучення зовнішніх експертів	- Залучення зовнішніх експертів з гендерних питань для консультацій та підтримки у розробці та впровадженні політики гендерної рівності.
7.	Розробка навчальних програм	- Інтеграція курсів та модулів про гендерну рівність у навчальні плани, щоб підвищити обізнаність студентів та педагогів про ці питання.
8.	Створення платформи для зворотного зв'язку	- Встановлення ефективних каналів для зворотного зв'язку, де студенти та викладачі можуть висловлювати свої зауваження чи скарги, пов'язані з гендерною рівністю.

Вважаємо, окреслені заходи допоможуть ЗВО створити ясну та ефективну політику гендерної рівності, що підвищить її розуміння та підтримку серед усіх учасників освітнього процесу.

Третій із виявлених у процесі експериментальної роботи напрямів: наявність у студентів стійких гендерних стереотипів. Також посилаємося на думку О. Шиян та О. Фащук, які наголошували, що «подолання гендерних

стереотипів педагогів та здобувачів освіти з урахуванням вікової динаміки в мотиваційному спрямуванні у сучасних умовах дасть змогу удосконалити систему фізичного виховання школярів і на цій основі формувати здоровий спосіб життя» [65, с.40].

Для подолання стійких гендерних стереотипів серед студентів-майбутніх вчителів фізичної культури можна запропонувати таку систему заходів (Таблиця 2.13).

Таблиця 2.13

Подолання гендерних стереотипів

1	Тема	Зміст
1	2	3
1.	Включення гендерної тематики до навчальної програми	Розробка та інтеграція курсів чи модулів про гендерну рівність і стереотипи в навчальну програму для студентів-майбутніх вчителів фізичної культури. Викладання матеріалу через інтерактивні методи (дискусії, групові проекти), що спонукають студентів до рефлексії та критичного аналізу.
2.	Організація тематичних воркшопів та семінарів:	Проведення воркшопів та семінарів з залученням експертів у галузі гендерних студій, психології, соціології. Фокус на розвитку навичок емпатії, відкритості та критичного мислення у студентів.
3.	Розробка інтерактивних навчальних матеріалів:	Створення інтерактивних навчальних матеріалів, які висвітлюють питання гендерної рівності та стереотипів в спорті та фізичній культурі. Використання мультимедійних

Продовження таблиці 2.13

1	2	3
		ресурсів, відео, ігор та симуляцій для навчання.
4.	Рефлексивні заняття та групові обговорення:	Проведення регулярних рефлексивних занять, де студенти можуть обговорювати власні переконання та досвід щодо гендерних питань. Сприяння обміну думками та ідеями між студентами для розуміння різних перспектив.
5.	Зворотний зв'язок та оцінка:	Регулярне проведення оцінки та збір зворотного зв'язку від студентів щодо ефективності вжитих заходів. Внесення корективів на основі отриманого зворотного зв'язку для покращення програми.

Щодо першого з визначених у Таблиці 2.13. заходів з подолання гендерних стереотипів (включення гендерної тематики до навчальної програми) пропонуємо ввести до Освітньо-професійної програми з підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 (Середня освіта (фізична культура) варіативну дисципліну за однією з тем:

- Гендерна рівність та інклюзивність у фізичній культурі та спорті;
- Розбудова гендерно чутливих програм здоров'я та фізичної активності;
- Гендер, спорт і медіа: репрезентація та перцепція;
- Гендерні відмінності в спортивній психології та педагогіці.

Розкриємо означені вище теми більш докладно.

Гендерна рівність та інклюзивність у фізичній культурі та спорті

Тема охоплює важливі питання гендерної рівності та інклюзивності в контексті фізичної культури та спорту. Студенти дізнаються про:

- історичні аспекти гендерної рівності у спорті (огляд історичного розвитку гендерних ролей у спорті та фізичній культурі, включаючи значущі події та особистості);
- сучасні виклики та можливості (аналіз поточних викликів, з якими стикаються жінки та представники ЛГБТ+ спільнот у спорті, та обговорення можливостей для покращення інклюзивності та рівності);
- політики та ініціативи (вивчення національних та міжнародних політик, спрямованих на забезпечення гендерної рівності у фізичній культурі та спорті);
- психологічні аспекти (розгляд психологічних аспектів, пов'язаних з гендером у спорті, включаючи стереотипи, самооцінку та ментальне здоров'я).

Розбудова гендерно чутливих програм здоров'я та фізичної активності.

Тема зосереджується на розробці та впровадженні гендерно чутливих програм здоров'я та фізичної активності в освітньому середовищі. Ключові аспекти курсу включають:

- основи гендерної чутливості (вивчення теорій та концепцій, що лежать в основі гендерно чутливого підходу до здоров'я та фізичної активності);
- аналіз потреб різних тендерів (розгляд фізіологічних, психологічних та соціальних відмінностей між гендерами, які впливають на здоров'я та фізичну активність);
- розробка програм (навчання студентів розробці програм здоров'я та фізичної активності, які враховують гендерні відмінності та сприяють рівності та інклюзивності).

Гендер, спорт і медіа: репрезентація та перцепція.

Тема досліджує, як гендерні стереотипи та репрезентації впливають на сприйняття спорту в медіа. Вона включає:

- гендерні стереотипи у спорті (аналіз того, як гендерні стереотипи формуються та підтримуються у спортивній індустрії);
- медіа та його вплив на сприйняття спорту (дослідження ролі медіа у формуванні громадської думки про спортсменів різних тендерів);
- різниця у висвітленні чоловічих та жіночих спортивних подій (обговорення, як медіа висвітлюють чоловічі та жіночі спортивні події та як це впливає на сприйняття громадськістю);
- створення гендерно збалансованого контенту у спортивних медіа (розробка стратегій для створення більш збалансованого та інклюзивного висвітлення спортивних подій у медіа).

Гендерні відмінності в спортивній психології та педагогіці.

Тема сконцентрована на розумінні гендерних відмінностей в аспектах спортивної психології та педагогіки. Вона включає:

- психологічні відмінності (вивчення психологічних відмінностей між різними гендерами, які можуть впливати на спортивну діяльність та мотивацію);
- вплив гендерних стереотипів (дослідження впливу гендерних стереотипів на спортивну психологію та поведінку спортсменів);
- гендерно-сенситивне навчання (розробка та впровадження гендерно-чутливих підходів до навчання та тренування у спорті);
- комунікація та взаємодія з спортсменами (розгляд ефективних стратегій комунікації та взаємодії зі спортсменами різних).

Запропоновані теми курсів з гендерної тематики спрямовані на підготовку студентів до ефективної роботи в освіті та спорті з акцентом на гендерну рівність та інклюзивність. Вони сприяють кращому розумінню студентами важливості гендерної рівності у цих сферах, розвитку навичок для створення інклюзивного середовища та програм, які враховують гендерні відмінності. Курси також надають можливість дослідити роль медіа в формуванні гендерних уявлень у спорті та розвивати навички для створення рівноправного спортивного медіа-контенту. Вони також забезпечують

глибоке розуміння гендерних відмінностей у спорті з психологічної та педагогічної точок зору, готуючи студентів до роботи з різноманітними групами спортсменів.

Також можливо включення окремо гендерно орієнтованих тем для розгляду в дисциплінах основних курсів, що вивчають здобувачі за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура).

За основу пропозицій було використано матеріал, розміщений на офіційній сторінці Криворізького державного педагогічного університету (<https://kdpu.edu.ua/fizychnoi-kultury-ta-metodyky-ii-vykladannia/navchalno-metodychna-robota/navchalni-dystsypliny/bakalavr-11/14491-robochi-prohramy-ta-sylabusy-navchalnykh-dystsyplin.html>), де розміщено навчальні програми дисциплін. Що опановують здобувачі за образою спеціальністю. Деякі пропозиції щодо тем, розміщені Таблиці 2.14 (повний перелік у Додатку В).

Таблиця 2.14.

№ з/п	Назва дисципліни	Гендерноорієнтовані теми
1.	Актуальні проблеми української історії та культури	Гендерні відмінності в історичних періодах України
2.	Українська мова за професійним спрямуванням	Гендерно-чутливий підхід у професійній комунікації
3.	Основи академічного письма	Гендерні аспекти в академічному письмі
4.	Іноземна мова (англ. мова)	Гендерна рівність у мовній політиці та практиці
5.	Філософія	Філософські теорії гендеру та їх застосування
6.	Соціально-політичні студії	Гендер та ідентичність у соціально-політичному контексті
7.	Економіка	Гендер та економічна рівність: теорії та практики

Гендерноорієнтовані теми для викладання різних дисциплін можуть стати ключовими для створення інклюзивного та рівноправного освітнього середовища. Вони дозволяють глибше зануритися в розуміння гендерних питань, сприяючи розвитку комплексного підходу до вивчення гендерних аспектів.

Наприклад, у дисципліні «Актуальні проблеми української історії та культури» можна розглядати гендерні відмінності в історичних періодах України, а у «Філософії» - філософські теорії гендеру. В курсі «Соціально-політичні студії» гендер та ідентичність можуть бути основними темами для дослідження. У сфері педагогіки та психології, такі курси як «Загальна педагогіка» та «Загальна психологія» можуть включати теми, пов'язані з гендерними упередженнями у педагогічних теоріях та гендером як детермінантом у розвитку особистості. В області фізичної культури та спорту, дисципліни, такі як «Фізіологія людини» та «Теорія та методика спорту», можуть включати вивчення гендерних особливостей в фізіології та спортивному тренуванні.

Окреслені теми не лише розширюють академічні горизонти студентів, але й сприяють створенню більш гендерно чутливих та рівноправних підходів у професійній сфері. Вони можуть слугувати основою для розробки навчальних матеріалів, тренінгових сесій, рекомендацій для політик інституцій, а також для планування заходів, спрямованих на поліпшення гендерного балансу та інклюзивності у сфері освіти та професійного розвитку.

Узагальнюючи викладене у підрозділі маємо наголосити, що робота з формування гендерної чутливості майбутніх вчителів фізичної культури повинна мати системний та комплексний характер, лише тоді можемо з впевненістю стверджувати наявність гендерного складника у системі цінностей фізичної культури фахівців з фізичного виховання.

Висновки до другого розділу.

Представлені у розділі результати дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Розвиток освіти в Україні потребує інтеграції гендерних аспектів у освітній процес, зокрема при вихованні цінностей фізичної культури та здоров'я. Науковці стверджують важливість забезпечення уваги до фізичних та психоемоційних відмінностей між хлопцями та дівчатами, переходячи від теоретичних засад до практичного застосування гендерночутливих підходів.

Освітня система України, зорієнтована на гендерну рівність, сприяє формуванню суспільства на принципах рівноправності та взаємоповаги, включаючи розуміння гендерних відмінностей у особистісному розвитку. Інтеграція гендерних знань у освітні програми є ключовою для розвитку свідомого та відповідального молодого покоління. Отже, сучасна освітня політика України спрямована на створення умов, що сприяють усвідомленню та повазі до гендерних відмінностей серед здобувачів освіти.

Викладання фізичної культури в школах повинно ґрунтуватися на принципах гендерної рівності, підкреслюючи важливість здорового способу життя та фізичної активності для кожної дитини, незалежно від статі.

Серед цінностей, які мають гендерне забарвлення та мають бути враховані в освітньому процесі можна назвати:

- *гендерна рівність* (фізична культура сприяє подоланню стереотипів щодо «чоловічих» та «жіночих» видів спорту, забезпечує однакові можливості для занять фізичною активністю незалежно від статі);
- *емпауермент* (фізичні вправи можуть бути засобом зміцнення впевненості в собі та незалежності жінок і дівчат, а також сприяти їх соціальному та фізичному емпверменту);
- *протидія дискримінації* (активне протистояння будь-яким формам гендерної дискримінації у спорті та фізичній культурі, зокрема, у доступі до спортивних секцій, участі у змаганнях, тренерській роботі тощо);

- *руйнування гендерних бар'єрів* – заохочення жінок та дівчат займатися різними видами спорту, включаючи ті, що традиційно вважалися «нежіночими», та сприяння участі чоловіків у таких видах активності, що традиційно асоціюються з жінками, для вироблення розуміння та поваги до взаємних зусиль і досягнень.

Таким чином, глибоке вивчення гендерних аспектів формування цінностей фізичної культури є не тільки актуальним, але й необхідним для підготовки кваліфікованих, компетентних та сенситивних педагогічних кадрів. Це сприятиме розвитку здорової, гармонійної особистості та вдосконаленню освітньої практики в цілому.

Проведений констатувальний етап експерименту щодо можливостей застосування гендерного підходу до формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО довів:

1) гендерна тематика знаходиться у центрі сучасних науково-педагогічних досліджень; дослідження фокусуються на гендерному аспекті в освіті як важливій частині створення здорового, безпечного навчального середовища; розвиток гендерної рівності та відповідних компетенцій в цій сфері спрямований на створення умов для якісної освіти та гармонійного розвитку особистості;

2) студенти усвідомлюють важливості фізичного здоров'я, водночас, питання фізичної неактивності деяких студентів потребує уваги з боку ЗВО для залучення їх до спорту;

3) аналіз результатів анкетування підтверджує, що фізична культура сприймається не тільки як засіб підтримки здоров'я, але й як важливий фактор розвитку особистості, включаючи моральні якості та соціальну адаптацію; позитивне ставлення до гендерної рівності серед студентів відображає суспільні трансформації та зміни в гендерних уявленнях;

4) незважаючи на зростаючу свідомість серед студентів, ще існують прогалини в інтеграції гендерної проблематики в університетських програмах, які потребують удосконалення; відсутність участі студентів у

заходах гендерної рівності свідчить про необхідність збільшення та покращення гендерно-специфічних заходів.

Результати цього дослідження дають змогу не тільки зрозуміти поточні цінності, але й можуть слугувати підґрунтям для розробки більш ефективних програм та політик, що сприяють залученню студентів до фізичної культури, з урахуванням гендерної рівності та інклюзивності.

Таким чином, вища освіта у сфері фізичної культури вимагає глибокого переосмислення та оновлення, з метою відповідати сучасним освітнім стандартам та вимогам суспільства. Підготовка вчителів фізкультури має бути багатогранною, враховуючи гендерні, соціальні та культурні аспекти, щоб виховати не лише професіонала, але й особистість, здатну до саморозвитку та впливу на позитивні зміни в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми формування цінностей фізичної культури у студентів педагогічних ЗВО: гендерний аспект, представлене в роботі дозволило дійти таких висновків.

1. Аналіз наявних наукових та методичних публікацій, присвячених питанню формування цінностей фізичної культури серед студентства, зокрема в педагогічних закладах вищої освіти доводить, що актуальність формування цінностей фізичної культури серед студентів зумовлена потребою системного підходу до розвитку особистості, де здоров'я виступає фундаментом для ефективної соціалізації та професійного розвитку. Освітній простір, що інтегрує цінності фізичної культури, сприяє не лише формуванню здорових життєвих звичок, але й розвиває у молоді відповідальне ставлення до власного тіла та душевного стану.

2. Конкретизовано поняттєвий апарат дослідження, щодо формування цінностей фізичної культури серед студентів педагогічних ЗВО. Цінності відіграють ключову роль у розвитку особистості, формуючи комплексну та міцну систему, що включає в себе переконання, духовність та моральність. Вони задають індивіду орієнтири, що ведуть його за межі звичайної поведінки до вищих ідеалів. У процесі соціалізації цінності стають фундаментом для формування світогляду особистості та її внутрішнього зростання. Фундаментальні цінності, які лежать в основі фізичної культури, відображають ключові орієнтири суспільства в цілому. Однією з таких центральних цінностей є прагнення до фізичного удосконалення, що вписується в ширшу концепцію всебічно розвиненої людської особистості.

Цінності фізичної культури – це цілісна система, що містить інтелектуальний, рухливий, технологічний, інтенційний та мобілізаційний складники, виникає як результат напруженої педагогічної діяльності, цілеспрямованого фізичного виховання, формування високої професійної компетенції і особистісного розвитку всіх без винятку учасників освітнього процесу.

3. Виявлено гендерні аспекти та відмінності у формуванні цінностей фізичної культури серед студентства. Наголошено, що сьогодні важливо інтегрувати гендерний аспект в освітній процес підготовки педагогів. Аналіз гендерної динаміки стає ключовим у контексті реформ освіти в Україні. Особлива увага має бути приділена усвідомленню гендерної різноманітності, особливо серед молоді, в процесі їх навчання, включаючи фізичне виховання. Дослідження в цій галузі підкреслюють необхідність забезпечення рівної участі та представленості всіх статей у освітньому процесі, враховуючи індивідуальні особливості та потреби студентів.

Інтеграція гендерної складової в систему фізичного виховання дозволяє переосмислити традиційні підходи, відкидаючи стереотипи та забезпечуючи рівні можливості для усіх студентів. Такий підхід до фізичної культури не тільки відповідає сучасним трендам, але й є необхідним для всебічного розвитку особистості. Різноманітність досліджень у цій області підкреслює актуальність та важливість гендерних питань в освітньому контексті, а також значення інновацій для розвитку сучасного освітнього середовища.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо впровадження гендерного підходу в процес формування цінностей фізичної культури студентів педагогічних ЗВО та запропоновано конкретні форми роботи, які мають сприяти розвитку ціннісного ставлення до фізичної культури в умовах гендерної рівності.

Отримані в результаті роботи висновки не вичерпують теми дослідження. Подальшого вивчення потребують різні аспекти формування цінностей фізичної культури у студентів педагогічних ЗВО, особливо з гендерного погляду. Важливим є вивчення того, як гендерні стереотипи впливають на вибір видів спорту та участь у фізичних заняттях. Особливу увагу варто приділити виявленню ефективних методик викладання, які сприяють рівності та розширюють гендерні рамки фізичної культури. Такий підхід не тільки сприяє рівності та розумінню, але й формує більш гармонійне та здорове освітнє середовище для майбутніх педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімов Д., Антіпова А. Гендерні аспекти фізичної підготовки працівників правоохоронних органів. *Молодий вчений*. 2022. № 10. С 14–16.
2. Балинська О. М. Проблеми гендерної рівності у спорті: актуальні питання протидії дискримінації. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/69.pdf>.
3. Біліченко О. О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Дніпро, 2014. 22 с.
4. Березюк Д. Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи. *Наука. Освіта. Молодь*. 2023. Ч. 1. С 28–31.
5. Гевко І. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів з міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 10–11 верес. 2020 р. Тернопіль. 2020.
6. Гончаренко О. В. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників до гендерночутливої соціальної роботи. *Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 12. С. 63–76.
7. Городецький О. Сімейні цінності студентської молоді, яка займається фізичною культурою і спортом. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 129–133.
8. Грицанюк В. В., Костишина Е. І., Логвиненко В. М. Деякі аспекти формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Ввічливість*. 2021. Вип. 5. С. 11–19.
9. Гуцол А. Сутність та зміст гендерної освіти в українській державі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Т 1 Вип 21. С. 144–148.
10. Дмитрук Н., П адалка Г., Кіреєв С. М остова І., Бікла О., Ш елепа В. Цінності української молоді. К.: П П “СКД” 2016. 90 с
11. Євтодюк А. В. Аксиологічні засади сучасної системи освіти України. *Педагогічний пошук*. 2014. № 2. С. 12–15.

12. Єжова О. Здоров'я у системі життєвих цінностей студентів. *Рідна школа*. 2020. № 1. С. 16-20.

13. Захарченко М. О. Гендерні особливості фізичного виховання учнівської молоді. Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення : XVI міжнар. наук.-практ. конф. 2016. С. 34–37.

14. Золотухіна С. Т., Іонова М. О., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій загальноосвітній школах*. 2021. Т 1. № 76. С. 42–46.

15. Іванченко В. В. Духовно-моральні цінності як гармонійна основа процесу формування світогляду школяра. *Формування світогляду особистості в інтегрованому і духовно-моральних цінностей освітньому середовищі*. Р. VI. С. 433–441.

16. Іщук Н. М. Духовні цінності майбутніх учителів фізичної культури. Збірник наукових праць: «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві». 2008. Т 1. С 175–177.

17. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / заг. ред. О.В. Уваркіної. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. 128 с.

18. Калько І. В. Формування гендерної культури школярів у системі роботи сучасного закладу освіти. URL: <http://surl.li/agaln>.

19. Канафоцька Г. П. Формування цінностей сучасної людини: фактори, інституції, складові та чинники впливу *Механізм управління розвитком організаційної культури ЗНЗ*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м.Київ, 4-5 квіт. 2013 р. Київ., 2013. 200 с. С. 77-87. URL: http://crs-center.org/wp-content/uploads/2020/02/form_tsin_such_lyud_for13.pdf

20. Карагодіна О., Семігіна Т. Гендерна освіта у підготовці соціальних працівників. URL: https://www.researchgate.net/publication/343836291_GENDERNA_OSVITA_U_PIDGOTOVCI_SOCIALNIH_PRACIVNIKIV.

21. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті: монографія. Полтава: ПОІППО, 2006. 328 с.
22. Ковальова О. В. Сутність гендерної політики в сфері освіти та науки. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 4. С. 74–77.
23. Козак Є. П. Формування ціннісного ставлення до фізичної культури у студентів вищих педагогічних навчальних заклад: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ. 2011. 20. с.
24. Коляда О. С. Гендерні аспекти спеціальної фізичної підготовки поліцейських. Підготовка поліцейських в умовах формування системи МВС України. 2020. С. 303–305.
25. Корінна Г., Гончаренко О. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах гендерного підходу. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/28_2020/part_2/27.pdf.
26. Коровка О. А. Шляхи формування життєвих цінностей в умовах модернізації освіти URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-11/08keaihs.pdf>
27. Костик Є. В. Генеза виховання духовно-моральних цінностей особистості у світовій і зарубіжній педагогічній освіті. Молодий вчений. 2020. № 3. С. 383–389.
28. Коханова О. П. Ціннісні орієнтації сучасної молоді: значущість та реалізованість. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5561/1/O_Kokhanova_MCHCH_3_IL.pdf
29. Кривоконь Н. І. Поняття наснаження в аспекті психології соціальної роботи / Збірник наукових праць: «Проблеми загальної та педагогічної психології Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України». Київ, 2011. Т. XIII, ч. 3. С. 190–198.
30. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч. посібник. Київ: Освіта України, 2005. 440 с.
31. Кузьменко Г. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. URL: <https://core.ac.uk/display/33687721>

32. Круцевич Т. Ю., Захарченко М. О., Марченко О. Ю. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. *Молодий вчений*. 2017 № 3.1. С. 180–183.

33. Круцевич Т., Марченко О. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2019. № 2. С. 104–114.

34. Круцевич Т., Марченко О. Сучасний стан фізичного виховання учнівської молоді. Гендерний аспект. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2021. № 4. С. 30–36.

35. Кузнецова Л. І., Дєдх М. О., Волк О. І., Шоно О. В., Гендерні особливості формування ціннісних орієнтацій до фізичної культури студентської молоді, яка займається і не займається спортом. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. Вип. 1. С. 59–63.

36. Ліончук Р. А. Освіта та виховання: Гендерний підхід URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Lionchuk.php>.

37. Малишева Л. Феномени здоров'я та здоров'язбереження молоді в контексті сучасних наукових поглядів. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. № 4 (7) С. 18–23.

38. Марченко О. Ю. Гендерний аспект формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 9. С. 50–54.

39. Марченко О. Ю. Гендерні відмінності ставлення школярів до фізкультурно-спортивної діяльності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 10. С. 47–51.

40. Мельник В., Круцевич Т. Історичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. № 4. С. 19–31.

41. Наумчук В. Палічук Ю. Деонтологічні засади формування професійної готовності у майбутніх вчителів фізичної культури. URL: <http://surl.li/mxwtd>.

42. Основи педагогіки вищої школи: навч. посібник. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ [та ін.]. Харків: НТУ «ХП», 2005. 600 с.

43. Павлова В. А., Сипченко О. М. Проблема цінностей освіти сучасного студента. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. 2018. № 8. С. 125–129.

44. Палагнюк М. Гендерні аспекти підготовки фахівців у закладах інженерно-технічної освіти України. *Освітні Обрії*. 2020. № 2 С. 27–32.

45. Попович А. В., Петрушин Д. В. Проблема гендеру у фізичному вихованні різної вікової категорії суспільства. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 3. С. 144–146.

46. Проблеми гендерної рівності у галузі фізичної культури та спорту. <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%93%D0%9E%D0%91%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82.pdf>

47. Протасова Н. Г. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою: навч. посіб. / за заг. редак. Протасової Н.Г. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 176 с.

48. Психологія особистості: словник/довідник / за заг. ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ. 2001. 320 с.

49. Савків Т. В. Формування Гендерної компетентності соціальних працівників як невід'ємної складової професійної підготовки. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3. С. 227–231.

50. Савчук О. В. Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді. URL: https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf

51. Сайєнко В., Толчієва. Г. Організація педагогічної діяльності вчителя з фізичної культури за когнітивними цінностями. URL : <http://surl.li/mxwwt>.

52. Самойленко Н. Впровадження гендерного підходу у процес підготовки майбутніх вчителів початкової школи. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9646/1/9.PDF>.

53. Севаст'янова О. А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 5-6 квітня 2019 року. Київ, 2019. С.17-21. <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5348/1/5.pdf>

54. Сіпакова О. А. Ціннісні орієнтації студентської молоді. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 3 (24). С. 110-116.

55. Сопівник І., Мацола В. Моніторинг ціннісних орієнтацій сучасної молоді. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2539/2980>

56. Тарасенко Н., Рассказова О., Волкова К. Гендерний аспект розвитку соціальності майбутніх фахівців соціономічної сфери як суб'єктів розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип 1. С. 241–250.

57. Татарченко Л. І. Фізична культура і спорт в системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і фахової дієздатності. *Грані*. 2011. № 5 (79). С. 108-110.

58. Теличко Н. В. Роль педагогічного емпauerменту у формуванні педагогічної майстерності вчителів початкової школи *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Психологія, соціальна робота*, Вип. 28. С. 168–171.

59. Тихонова Т. Р. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури : дис ... канд. пед. наук. : 13.00.07. Луганськ, 2012. 237. с.

60. Хрипко І., Андреева О. Гендерний підхід у фізичному вихованні учнівської молоді: сучасні дослідження і тенденції. *Спортивний вісник придніпров'я*. 2018. № 2. С. 157–162.

61. Цибульська В. В., Безверхня Г. В., Файдевич В. В. Формування цінностей фізичної культури до професійно-прикладного самовдосконалення. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2011. № 11. С. 227–233.

62. Цокур. О. Іванова. І. Розвиток гендерного підходу в освіті. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/313/>

63. Щербя А. І. Духовні цінності фізичної культури і спорту в житті людини. URL: <https://naurok.com.ua/duhovni-cinnosti-fizichno-kulturi-i-sportu-v-zhitti-lyudini-12901.html>

64. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 2. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2006. 248 с.

65. Шиян О., Фащук О. Проблеми гендерних стереотипів та дисбалансу у сфері фізичної культури і спорту. *Спортивна наука України*. 2012. № 3 (47). С. 40-44.

66. Шлієна Л. І. Організаційно-педагогічні умови формування гендерної культури студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 63. URL: <http://surl.li/myaon>.

67. Щербина С. Формування духовно-моральних цінностей у майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. № 3(49). С. 121–130.

68. Яковенко Ю. Л., Хорошайло О. С. Гендерний підхід в освітньому процесі у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Т 3. № 75. С. 171–175.

Анкета-опитування**Система цінностей фізичної культури серед студентів***Особисті дані:*

1. Стать:

Чоловік

Жінка

Інше / Не бажаю вказувати

2. Вік: __ років

3. Факультет: _____

4. Курс: _____

Запитання:

1. Наскільки важливим для Вас є підтримання фізичного здоров'я?

- a) Дуже важливо
- b) Важливо
- c) Середньо
- d) Неважливо
- e) Зовсім неважливо

2. Чи займаєтеся Ви регулярно фізичними вправами?

- a) Так, більше 3 разів на тиждень
- b) 1-2 рази на тиждень
- c) Кілька разів на місяць
- d) Рідко
- e) Ніколи

3. Якщо Ви займаєтеся спортом, чи є ці заняття змагальними?

- a) Так, я змагаюсь на професійному / аматорському рівні
- b) Іноді беру участь у змаганнях
- c) Ні, не беру участь у змаганнях

4. Чи вважаєте Ви, що фізична культура є важливою для розвитку особистості?

- a) Однозначно так
- b) Скоріше так
- c) Не впевнений(на)
- d) Скоріше ні
- e) Однозначно ні

5. Чи відчуваєте Ви соціальний тиск стосовно занять фізичною культурою через Вашу стать?

- a) Так, часто
- b) Іноді
- c) Рідко
- d) Ніколи

6. Чи дотримуєтеся Ви принципів гендерної рівності у фізичній культурі (наприклад, підтримка рівних можливостей для всіх статей)?

- a) Так, завжди
- b) Здебільшого так
- c) Не впевнений(на)
- d) Здебільшого ні
- e) Ні, ніколи

7. Чи вважаєте Ви, що у Вашому університеті достатньо уваги приділяється гендерній рівності у фізичній культурі?

- a) Так, абсолютно згоден(на)
- b) Скоріше згоден(на)
- c) Не впевнений(на)
- d) Скоріше не згоден(на)
- e) Зовсім не згоден(на)

8. Чи маєте Ви досвід участі у фізкультурних заходах, організованих спеціально для Вашої статі?

- a) Так, регулярно беру участь
- b) Іноді беру участь
- c) Рідко

d) Ніколи

9. Чи згодні Ви з твердженням, що фізична активність позитивно впливає на психологічний стан особи?

- a) Повністю згоден(на)
- b) Скоріше згоден(на)
- c) Не впевнений(на)
- d) Скоріше не згоден(на)
- e) Повністю не згоден(на)

10. Чи готові Ви підтримати зусилля щодо забезпечення рівних умов для занять спортом для всіх студентів, незалежно від статі?

- a) Так, абсолютно готовий(а)
- b) Скоріше готовий(а)
- c) Не впевнений(на)
- d) Скоріше не готовий(а)
- e) Ні, зовсім не готовий(а)

Ця анкета дає змогу отримати загальне уявлення про ставлення студентів до фізичної культури та їхнє сприйняття гендерних аспектів у цій сфері.

Тема Дискусії: «Рівність і Справедливість в Спортивних Змаганнях»

Формат: Круглий стіл із запрошенням експертів, викладачів, студентів та спортсменів.

Основні питання для обговорення:

2. **Вступне слово модератора.** Визначення ключових понять: рівність та справедливість у спорті. Історичний контекст розвитку гендерної рівності в спорті. Актуальність теми в сучасному спортивному світі.

Питання для обговорення:

- Як можна визначити поняття «рівність» та «справедливість» у контексті спортивних змагань?
- В чому полягає важливість цих концепцій для забезпечення гармонійного розвитку спорту?
- Які приклади існують, коли рівність і справедливість в спорті були або не були досягнуті?
- Як розвивалася концепція гендерної рівності в історії спорту?
- Які ключові моменти в історії спорту були визначальними для розвитку гендерної рівності?
- Чому гендерна рівність та справедливість залишаються актуальними та важливими в сучасному спорті?
- Як сучасні спортивні організації вирішують питання гендерної рівності та справедливості?
- Які виклики та перспективи існують у сфері спорту з точки зору гендерної рівності

3. Виступи запрошених експертів Експертів:

- Короткі доповіді від експертів з питань спорту, гендерних досліджень, спортивного права.

- Презентація статистики та досліджень на тему гендерної рівності в спорті.

4. Обговорення Ключових Тем:

- Рівність умов для чоловіків та жінок в спортивних змаганнях.
- Виклики та проблеми гендерної дискримінації в спорті.
- Роль ЗМІ у формуванні гендерних стереотипів у спорті.

5. Інтерактивний Сегмент з Учасниками:

- Мозковий штурм і обговорення ідей щодо покращення гендерної рівності в спорті.
- Відкрите обговорення з учасниками заходу та відповіді на запитання.

6. Заключні Висновки та Рекомендації:

- Підсумки обговорення.
- Формування рекомендацій для спортивних організацій, освітніх установ та урядових структур щодо просування рівності та справедливості в спорті.

Додаток В

№ з/п	Назва дисципліни	Гендерноорієнтована тема
8.	Актуальні проблеми української історії та культури	Гендерні відмінності в історичних періодах України
9.	Українська мова за професійним спрямуванням	Гендерно-чутливий підхід у професійній комунікації
10.	Основи академічного письма	Гендерні аспекти в академічному письмі
11.	Іноземна мова (англ. мова)	Гендерна рівність у мовній політиці та практиці
12.	Філософія	Філософські теорії гендеру та їх застосування
13.	Соціально-політичні студії	Гендер та ідентичність у соціально-політичному контексті
14.	Економіка	Гендер та економічна рівність: теорії та практики
15.	Етика	Етика гендерної рівності та її вплив на суспільні норми
16.	Релігієзнавство	Гендерні ролі та їх інтерпретація в різних релігійних традиціях
17.	Культурологія	Вплив гендерних стереотипів на культурні уявлення та практики
18.	Естетика	Гендерна естетика: відображення гендерних ідентичностей у мистецтві
19.	Основи медичних знань та безпека життєдіяльності	Гендерні аспекти у здоров'ї та безпеці: різниця потреб та підходів
20.	Анатомія людини з основами спортивної морфології	Гендерні відмінності в анатомії та спортивній морфології
21.	Фізіологія людини	Гендерні особливості в фізіології людини
22.	Спортивна фізіологія	Вплив гендеру на спортивну продуктивність та відновлення
23.	Загальна педагогіка	Гендерні упередження в педагогічних теоріях та практиці
24.	Методика виховної роботи	Гендерно-чутливі підходи у виховній роботі

25.	Загальна психологія	Гендер як детермінант у розвитку особистості
26.	Вікова і педагогічна психологія	Вплив гендерних ролей на розвиток та освіту дітей та підлітків
27.	Психологія (загальна, вікова, педагогічна)	Гендерні аспекти в психологічному консультуванні та терапії
28.	Психолого-педагогічні аспекти фізичного виховання	Гендер у контексті фізичного виховання та спорту
29.	Теорія і методика фізичного виховання	Розробка гендерно-чутливих програм фізичного виховання
30.	Вступ до спеціальності	Гендерна перспектива у вивченні освітніх спеціальностей
31.	Характеристика сфери фізичної культури	Гендерні виклики та можливості у сфері фізичної культури
32.	Спортивно-педагогічне вдосконалення	Гендерно-чутливий підхід у спортивній педагогіці та тренуваннях
33.	Спортивне орієнтування	Гендерні аспекти в спортивному орієнтуванні
34.	Історія фізичної культури	Гендерні перспективи в історії фізичної культури
35.	Екологія людини та її здоров'я	Гендерні відмінності в екології та здоров'ї людини
36.	Фізичне виховання з учнями спецгрупи	Інклюзивність та гендер у фізичному вихованні учнів спецгруп
37.	Основи теорії здоров'я і здорового способу життя	Гендерний підхід у промоції здорового способу життя
38.	Організація спортивно-масової роботи	Гендерні стратегії в організації спортивно-масових заходів
39.	Теорія та методика спорту	Гендерна сенситивність у теорії та методиці спортивного тренування